

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

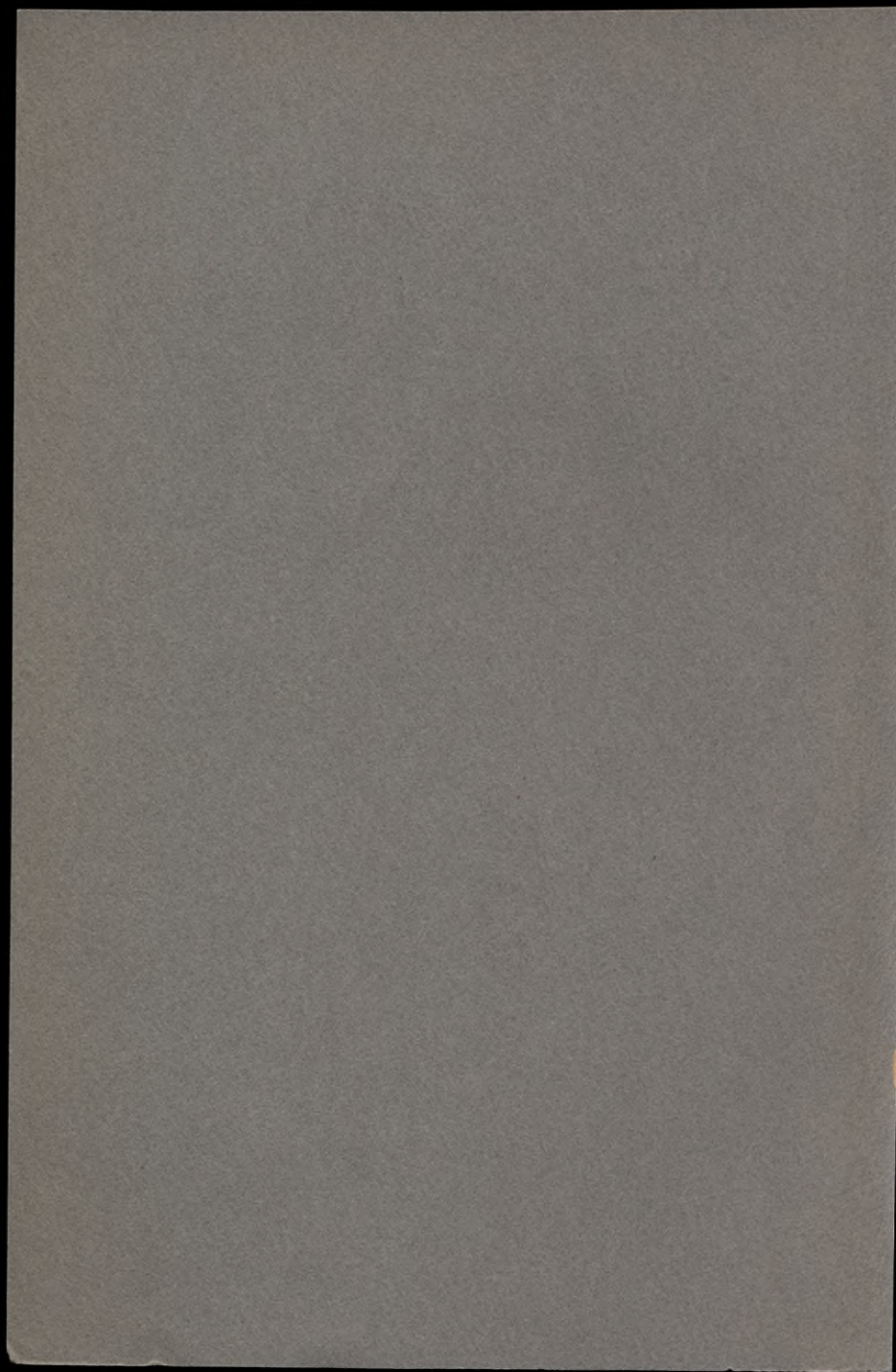
(M.) Litt.
Sr.

Svenson, Axel

Storgubbar och småfolk...

1894.

(Br.) Lit.
So

Storgubbar

och

småfolk,

samhällskritik i berättelseform,

skämtsamma

och allvarliga tidsbilder

af

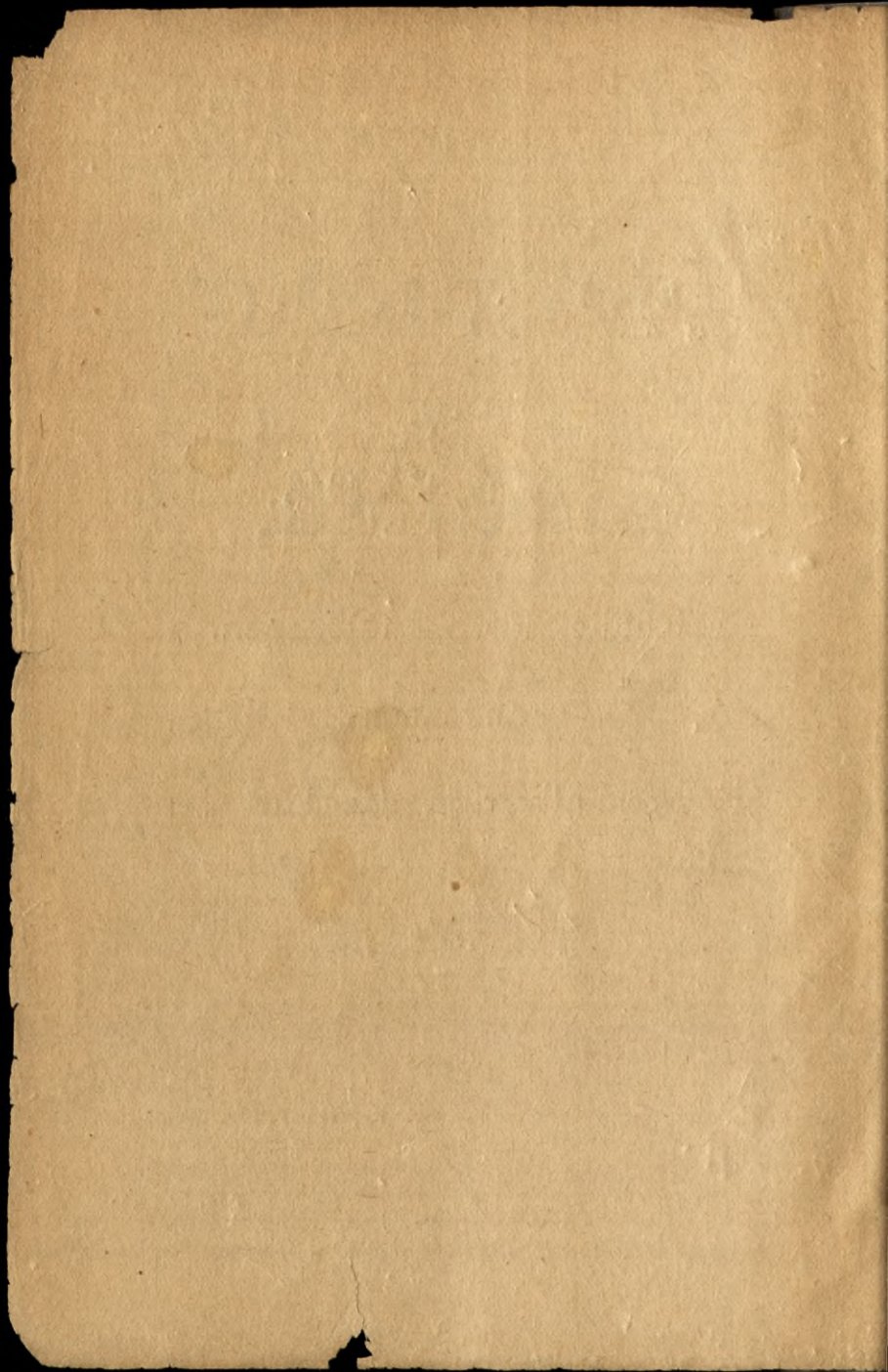
Axel Svenson.

Helsingborg 1894.

Schmidts Boktryckeri-Aktiebolags tryckeri.

Lv. 37
1041.

Hur Kalle Petersson blef räknad bland "bättre folk".

Mitt namn är Kalle Petersson. Det har fördelen af att ej vara obekant.

Jag är född af fattiga, men hederliga föräldrar. Hvilket icke hindrar att jag fått en vårdad uppfostran. Jag har genomgått Österköpings "latinskola", som den kallades på den tiden, och tagit min studentexamen med glans.

Det var t. o. m. meningen, att jag skulle gått vidare på den lärda vägen, ty jag har ett utomordentligt godt hufvud — i fall jag sjelf får tala om det — och är en riktigt passionerad kunskapssökare, troligen dels ett arf från min mor, dels en följd af att min far var bokbindare.

Men jag hade också fem yngre syskon, som det var min fars skyldighet att sörja för, och då räckte min sann inte inkomsterna till för några akademiska studier åt mig.

Jag försökte visserligen ett par år att underhålla mig vid akademien genom att ge privatlektioner och emellanåt ta anställning som informator. Men det gick skvalt.

Äfven försökte jag låna mig fram, men som jag icke hade någon rik bekantskap, som kunde hjälpa mig med ett betydligare belopp, blef mig det evinnerliga viggandet olidligt.

Så förde mig mina studier till insigt om statskyrko-religionens ohållbarhet och orimlighet. Dermed var det omöjligt att slå in på den billigaste och kortaste studiebanan, den presterliga. Ty jag kunde icke som somliga andra ställa mig och predika raka motsatsen till hvad jag trodde.

Det var ej annat att göra än främst söka få något lefvebröd. Efter att ha sökt plats vid skolor, postverk, jernvägar och i enskilda företag lyckades jag slutligen bli extra "kammarskrifvare" vid tullstationen hemma i Österköping.

Så gick det till, att jag kom in vid tullverket.

Jag var en glad garçon, som tyckte om ett muntert lag och var gerna sedd i sällskapslifvet. Jag kunde sjunga, spela några pianostycken och äfven lite priffa och vira. Dessutom var jag, när det föll mig i sinnet, en rolighetsminister, som kunde underhålla ett sällskap en hel kväll med upptåg, anekdoter och visor.

Detta är sannerligen inte något skryt. De mest trovärdiga personer kunna intyga det.

Under denna Sturm- och Drang-period gjorde jag emellertid iakttagelser, som småningom totalt ändrade min sinnesriktning.

Det var de upp- och nedvända rangförhållandena, som väckte upp mig. Jag har aldrig varit rangsjuk, men icke behöfver jag därför förneka, att jag haft både lite behof af människors bifall och lite sjelfkänsla.

Derför stötte det mig verkligen, när jag på en och annan »finare» tillställning, till hvilken jag blef inbjuden, märkte att jag icke hade värde annat än som ett slags clown eller som spelmannen vid ett dansnöje. Inte kunde det t. ex. komma i fråga att »persvadera» mig såsom man persvaderade den narraktige löjtnant Ökstock. Jag kom sällan fram till bordet, förr än »noblessen» tömt faten. Särskildt mins jag, hur det förargade mig, när den unga inbilska kamrerskan Silfversked — en äkta landt-lolla, dotter till den rike »patron» Jöns Hansson i Gåsaryd — brukade bakifrån taga fast i armarna på mig och föra mig liksom en drängpojke åt sidan, för att hon skulle komma fram och jemte åtskilliga andra unga damer kokettera kring miljonären Sedelmars betydligt kor-kade nittonårige son.

— De måtte tro, att jag är en obildad tölp, som ingenting begriper, tänkte jag. Jag får låta mitt ljus lysa för dem.

Och så inledde jag samtal om dagens kommunala och politiska strider, om väderleksvetenskapen, om historiska tilldragelser, om upptäckterna i Egyptens pyramider, om stjernorna o. s. v.

Men du milde skapare, hvilken verkan detta hade! Nu vek man ordentligt undan för mig.

— Han förstör hela tillställningen för oss, hörde jag en gång i ett samkväm yttras om mig.

— Gud ett sådant fä! hette det en annan gång. Tror han vi hålla skola eller föreläsningsklubb?

Nu tänkte jag: du har bestämdt inte verldsvana nog; du är inte tillräckligt belevad och påflugen. Du måste söka att bli det. Men på hvad sätt? Om det ändå funnes något läroverk, der man finge undervisning i dessa konster.

Huyit! Vänta lite! Jag har det. En dansskola är rätta medlet.

I första danskurs, som öppnades i Österköping, blef jag en af eleverna och lärde högsta modet af alla slags steg, sätt att gå, buga, hoppa, vända, vrida sig o. s. v., sådana de förekomma i en fin salong.

Ja tänk, det halp verkligen inte så lite. Jag började bli en något mer aktad samhällsmedlem. Jag vill tro att jag kom på den 12:e eller 13:e pinnen uppifrån i Österköpings rangskala och likställdes ungefär med handelsbiträdena — detta sannolikt mest emedan jag i dansskolan blef vän och bror med några framstående sådana och offrade ett par gånger för omkring en veckolon champanj på dem.

Deremot stod jag ännu under bokhållare, kassörer, kamrerare, löjtnanter m. fl., och upp till fabrikörerna, köpmännen och grossörerna var en svindlande höjd.

Olyckligtvis hade jag plebejiska instinkter, som drefvo mig att sällskapa med ett par intelligenta men fattiga forna skolkamrater, som degenererats till yrkesarbetare. Den ene var smed, den andre var urmakare. Det var ett svårt fel, och jag fick höra åtskilliga speglosor därför af mina förnämre vänner.

Men dermed hade de också träffat min ömtåligaste sida. Nu fattade jag ett heroiskt beslut. Dessa höns-själar skulle allt bli varse, hvem som innehade den högsta *verkliga* rangen. Jag skulle tvinga mig till erkännande inom hela samhället. Ja detta skulle t. o. m. komma att bli stolt öfver mig Kalle Petersson.

Jag hade länge sysselsatt mig med att skriva vers, men varit allt för blygsam, eller kanske rättare anspråksfull, att kasta mina alster ut för offentligheten. Men nu skulle de fram. I Österköpings Allehanda lyckades jag få införda åtskilliga poem om "Societeten", "Den förnäma chimpansen", "Själsadel och betjentadel", "1800-talets

Laputa“: „De falska etiketternas tidehvarf“ o. s. v., i hvilka Österköpings-förhållanden och personer tydligt afmålades.

I början skrattade man allmänt godt deråt och sade att det var tusan så kvickt och träffande. Men så snart man fick veta författaren, blef man förbittrad. „Att en sådan der vill upphäfvä sig och mästra bättre folk!“ hette det då. „Hvad är han väl för något utan en bokbindareson!“ „Kan inte tullverket dra försorg om, att skrifvarne få sin skrifklåda tillfredsstäld i verkets tienst?“

Bland menige man tillvunno mig emellertid mina opus stor popularitet. Särskildt blef jag god vän med en gammal hederlig borgare, kopparslagare Rosenström, en icke studerad, men dock ganska beläst och för resten ej blott välbergad, utan äfven mycket fördomsfri, klarseende och gladlynt man.

En afton, då jag satt hemma och språkade hos honom och våra tankar följt ungefär samma stråt som i den här berättelsen, utbrast Rosenström plötsligt midt i samtalet helt ifrigt:

— Kors, du Petersson, det var en lustig idé jag fick nu. Den ska vi försöka sätta i verket. Vill du bli medlem af noblessen?

— Nej fy tusan! Der är allt för tråkigt och tvunget.

— Så, så! Ta' inte förslaget på ett högtidligt sätt. Jag menar endast för en vecka eller ditåt.

— Jaså inte värre! Jag ska' således bara *agera* öfverklassare några dagar. Men hur ska det gå till?

— Det blir min sak. Du har endast att tacka i fall någon gratulerar dig, och för öfrigt hålla god min med alla, som hänsyfta på någon stor lycka, som händt dig.

— Aha, jag börjar förstå. Ja, det der ska' verkli-gen bli roligt nog.

— Visst det. Men vräk dej bara inte för mycke, Petersson, så att du blir till ett åtlöje, utan uppträäd med lugn värdighet.

— Var lugn.

Två dagar derefter märkte jag, att folk ute på gatorna voro mycket nyfikna på mig. Personer som jag ej kände, vände sig om och sågo efter mig eller yttrade något till hvar andra om mig. Och personer, för hvilka

jag nätt och jemt blifvit presenterad, helsade ytterst aktningfullt på mig. Ja sjelfve major Löventass, den rike fabriksegaren och ordföranden i stadsfullmäktige, passade på tillfället, då han gick förbi mig, att göra ett par anmärkningar om väderleken och om landtmanpartiets politik.

Följande dag bad mig Rosenström gå upp i banken med några hundra kronor att köpa en vaxel för eller något dylikt. Jag hade ett par gånger förut varit i banken och just frapperats af den öfverlägsenhet och snäsigighet, hvarmed alla utom stadens stormän behandlades. Lånsökande och lånbetalande stodo der inför bankens bokhållare och kassörer alldeles som fattighjelpsökande inför en fattigvårdsstyrelse.

Men denna gång må man tro det var ingen brist på artighet mot mig. Sjelfva direktören kom fram och ombesörjde att jag blef expedierad före öfriga kunder, och när jag gick, var det ej nog, att den tjänsteman, som betjenat mig, bugade sig i 90 graders vinkel, utan ett par andra rusade från sina pulpeter fram till disken att buga sig, och hela den öfriga personalen ända bort i aflägsnaste änden af salen upphörde ett ögonblick med arbetet för att göra en vördnadsfull helsning.

Kort derpå hölls i staden ett stort länslandtbruksmöte, på hvilket den lärde och berömde professor Gödselke höll föredrag, hvarefter en festmiddag för honom var anordnad. I denna deltog äfven Rosenström och jag. Här hade jag nöjet att bli vän och bror med sådana celebriteter som borgmästare Hackenstedt, prosten Abelin, grosshandlare Kniepmeyer m. fl.

Borgmästaren utbragte skålen för hedersgästen professorn. Men som jag kom att stå midt emot talaren, inverkade detta så på hans tunga, att han i sjelfva verket förklarade det för en stor ära för professorn, att ha fått spisa middag tillsammans med en sådan person som mig.

Ja det gjorde ingenting. Ingen stötte sig derpå. Det ansågs i sin fulla ordning. En af deltagarne blef till och med så inspirerad, att han ropade: Lefve Petersson!

— En sådan som prof. Gödselke har allt stor lön? yttrade en stund derefter till mig handl. Strutlunds 18-åriga son.

— Åhja, han har allt en 5- à 6,000 kronor.

— Inte mer! Då måtte han ega stor enskild förmögenhet?

— Nej, det lär han inte heller ha, svarade jag.

— Inte det! Hvad firar man honom då för?

På den frågan svarade jag endast med en blick på frågaren, som gjorde att denne strax befann sig inne i ett annat rum.

Borta vid ett fönsterbord satt gubben Rosenström och skrattade så att svetten flöt. Jag skyndade till honom.

— Hvad tusan är det för hexerier farbror har ställt till?

— Åh jag har endast på rakstugorna visat en tidning, i hvilken omtalas att en svensk John Petersson aflidit i Amerika samt testamenterat hela sin förmögenhet, ett par hundra tusen kr., till en sin brorson, och denne brorson, har jag sagt, är du.

— Kors för sju tusan! Och det har kunnat göra en sådan verkan?

— Jo jo men. Der ser du hur man krälar i stoftet för guld. Jag har redan hört dem tala om att göra dig till stadsfullmäktig i nästa vecka, då ett par fyltnadsval förrättas. Någon anmärkte, att du var väl mycket radikal, men prosten förklarade, att för en man i din ställning betydde det ingenting, hvilket vill säga, att penningen försonar allt. För öfrigt antog han att du nu snart nog skulle bli mindre radikal.

* * *

När stadsfullmäktigvalet inträffade var min noblesstid förbi. — Mystifikationen hade uppdragats, och det hela jag vann derpå var ovett af tullöfveruppsyningsmannen samt att ett tiotal yngre kamrater inom verket gick förbi mig i befordran.

Stadsfullmäktigvalet i Jönskröna.

Se denne respektable embetsman, som kommer här! Hur han kråmar sig och tar på sig en min, som "rådde han om hela sta'n!" Kunna vi männe våga att gå på denna gata, då han passerar fram här? Han har kanske abonnerat den för sin räkning? Hvert ämnar han sig nu? Han tyckes ställa sina steg mot rådhuset,

Gif akt! Ur vägen för detta lysande ekipage, som far förbi! Hvilka ståtlige frustande hästar! Till och med de tyckas "se an oss vandringsmän som agnar". Hvilket smäckert åkdon, hvilket seltyg, glittrande som af ädelstenar! Och märk detta öfverlägsna, majestätiska väsen, som "vråker" sig förnämt i vagnens kuddar! Det ser ut som en halfgud. Är det männe någon Juggernaut? Det är ortens mäktigaste godsegare, egaren till flere fabriker af olika slag, innehafvaren af 500 aktier i Götes och Vendes enskilda sedelutgifvande bank och af 600 aktier i lif- och brandförsäkringsbolaget "Smörtjernan" m. m., hr baron von Procent.

Ekipaget stannar vid rådhusets trappa. Halfguden stiger ur. En grupp distinguerade, välmående och förnämt klädda personer omringa och välkomna honom. De utgöras af stadens "honcratiores": handelsmän, fabriksegare och tjenstemän.

Flere sådana infinna sig. De igenkännas på sin värdiga hållning, sina vårdade dräkter och de ödmjuka helsingar, som egnas dem af mötande individer ur yrkesidkarnes klass eller af matvaru-säljarne och köparne på torget.

Det är valdag i dag; derfor samlas man på rådhuset. Fjorton herrar stadsfullmäktige skola utses. Vi gå in och betrakta tillställningen. I vallokalen och dess förrum finna vi ett trettiootal personer församladt, mest ur öfverklassen, hvilket framgår af de obesvärade ansigtsuttrycken, rörel-

serna och samtalen. Dock påträffa vi äfven ett par handtverkare, som skyggt hålla sig i närheten af dörren och, då deras namn uppropas, med osäkra steg närma sig valurnan. De buga sig vördnadsfullt och tafatt, och man besvarar deras bugningar med nedlåtande nickningar på hufvudet. Inga arbetare synas vara tillstädes.

— Undrar, hvilka som skola bli valde i dag? frågar jag liksom för mig sjelf.

— Det stod visst i tidningen i går, tycker jag mig minnas, svarar rådhusvaktmästaren. — Det lär skola bli de samme, som varit förut.

— Stod det i tidningen *i går*, hvilka som skola bli valde *i dag*? frågade jag förvånad. Hur kunde tidningen veta det?

— Jo, se redaktören har naturligtvis inte sjelf hittat på det, utan listan har blifvit inlemnad af herrarne här uppe. Ty det är ju de som välja.

— Ja, det är märkvärdigt, att icke fler personer infinna sig vid en så vigtig förrättning. Hur kan det komma till, att allmänheten ej deltar mer mangrant i valen? Här finnas ju omkring 1,600 valmän i sta'n.

— Å, hvad skulle de här uppe? invände den språk-samme vaktmästaren. — De fleste ha ju endast en eller ett par röster, några kanske 10 eller 15. Men om de också alla deltog i valet, komme detta ändå att utfalla på samma sätt; ty då gingo naturligtvis också alla de upp, som ha 100 — här finnas en 25 sådana — och likaså alla, som ha t. ex. 25 röster och der öfver — vi kunna ställa upp ungefär 100 af den sorten — och de hålla tydligtvis i allmänhet ihop med de öfrige "storgubbarne". Mot dessa 125 kunna alla de återstående 1,500 omöjligen stå sig, så länge det gäller att bara "slåss med valsedlar"; det har man t. o. m. för ett par år sedan tydligt visat med siffror.

— Men det är ju förfärligt, inföll jag. Skämdes icke herrarne, när dessa siffror framlades?

— Nej, de bara svarade, att det var osanning.

— Emellertid är det ju under sådana förhållanden omöjligt för den stora massan att få sina åsichter och meningar förfäktade eller sina intressen bevakade.

— Nej men är det ej. Herrarne bruka alltid välja äfven ett par handtverkare in i fullmäktige, och de kunna föra den stora massans talan.

— Jo vackert! Inte ha handtverkarne reda på t. ex. arbetsklassens önsknings och behof. Och hur skola »ett par» kunna reda sig mot 13 gånger så många? För resten söker man naturligtvis ut sådana beskedliga och likgiltiga personer, som hvarken ha en egen mening eller våga säga hvad de tänka.

— Ja, så kan det också vara detsamma; ty hvad har väl den stora massan för intressen? Herrarna här uppe förstå nog bäst, hvad som länder både till samhällets och massans sanna väl. Derför går det säkrast, så länge de själve få råda.

— Det tillåter jag mig i hög grad betvifla. De egna fördelarne, hvilket här vill säga det samma som klassfördelarne, förväxlas så lätt med det allmänna bästa. Derför, när blott *en* klass representeras inom styrelsen, skola den klassens egennyttiga syften ovilkorligen tillgodoses på flertalets bekostnad. Erfarenheten bestyrker detta. Får man ej t. ex. bevittna, hur hrr fullmäktige i somliga städer reservera offentliga lokaler för den förmögna klassen, att den der må hyresfritt ha supnöjen och danstillställningar, medan handtverkare och arbetare ej ens mot betalning få begagna lokalen? Lemnar man icke enskilda personer tillåtelse att på allmänna platser — i promenader och parker — uppföra schweitzerier och sup-paviljonger med inhägnade områden, inom hvilka underklassen icke kan komma, efter som den ej har råd att erlagga inträdesafgiften? Beviljar man ej anslag åt badhus, som endast äro tillgängliga för "bättre klädda" personer, eller åt högre "elementarläroverk för flickor", der "öfverklassdamer tillverkas", för att tala med Aug. Strindberg, eller åt pantbanker för att bereda någon gynnad person en befattning med ty åtföljande lön? Beläggas ej först de gator i städerna, vid hvilka öfverklassen bor, med tuktad sten, och sörjer man ej i främsta rummet här för en god belysning, oaktadt det ofta kunde vara mer behöfligt i de trånga gränderna? Insättas icke i taxeringsnämnderna hufvudsakligen sådana personer, som äro stämda för en lindrig beskattning af de store inkomsttagarne? Medan pensioner på 4-, 6- och 8,000 kr. beviljas åt massor af rika personer, har k. m:t för en tid sedan tilldelat en beväringsyngling, hvilken under vapenöfning ådragit sig sådan skada, att han lidit minskning i sin arbetsförmåga, en årlig pension af 24

kr., eller något öfver 6 öre pr dag. Staten kostar årligen på allmänna läroverken, som hufvudsakligen ge undervisning åt "bättre mans" barn men ha omkr. 14 gånger mindre antal lärjungar än folkskolan, större belopp än den kostar på den sistnämnda. Kostnaden för hvarje lärjunge inom de förra är omkring 230 kr., inom den senare blott 16 kr. Strafflagen är skriven så, att den med ytterlig hårdhet drabbar de fattige brottslingarne, medan de rike gå nästan fria. "6 månaders straffarbete för stöld af ett äpple", "1 års fängelse för en 25-öring", "tre år för 75 öre" äro ständigt återkommande notisöfverskrifter i tidningarne, hvarigenom vi erinras om den maktogande och lagstiftande klassens känslolöshet gent emot de lägre klasserna. En fängelsedirektör deremot, som stjal några tusen kr., dömes blott till 6 månaders suspension. Samma partiskhet råder i fråga om beskattningen m. m., såsom våra brödtullar nog visa. Sådant skulle ej kunna gå för sig, om mängden hade ett ord med i laget. Derför vore det allt behöfligt, att den blefve bättre representerad, d. v. s. att vi finge allmän rösträtt utan några graderade skalor.

— Nej, det vore tvärt om orättvist mot den förmögna klassen; så mycket tycker jag herrn skulle förstå, invände den enwise vaktnästaren, som till slut föreföll mig så lärd som en riktig borgmästare. Herrn tycks vilja fordra ej blott allmän likhet inför lag utan äfven allmän likhet i allt, som rör det offentliga lifvet. En sådan fordran är, som sagdt, orättvis och obillig. De, hvilka göra samhället mest gagn, böra ock ha de största förmåner inom samhället; de böra ha mest makt och mest att säga; och begagna de sitt inflytande till sin egen fördel, så är detta icke mer än hvad de äro berättigade till, just på grund af sin för samhället i högre grad gagnande verksamhet. Ty hvilka är det väl, som upprätthålla samhället, om ej de förmögne, hvilka betala de stora skatterna?

— Om förlåtelse! Icke de förmögne betala mest skatt, utan det gör underklassen. Visserligen stoltsera grossörer, fabriker och kapitalister med de större siffrorna på debetsedlarne, men dessa upptaga endast de direkta skatterna. De indirekta, som uttagas smygvis och utgöra 4 gånger så stort belopp som de direkta, betalas lika af alla utan hänsyn till förmögenhet. Och då under-

klassen är talrikare än öfverklassen, blir det allt den förra, som får draga de tyngsta bördorna.

— Medgifves, i fråga om skatterna till staten; men beträffande utskylderna till kommunen är det säkert, att en hvar får betala precis i förhållande till sina inkomster.

— Precis! Å det tror jag skall bli svårt att bevisa.

— Ja-ja, ungefär då. Och sedan bör man komma ihåg, att de förmögne äro mest bildade, hvilket ger dem förmåga att i högre grad än småfolket bli till nytta för samhället genom gagneliga företag och inrättningar. "För att kunna styra till allmän båtнад fordras så stora kunskaper, att man kan döma om hvad statens väl kräfver, att man främjar andras intresse lika väl som sitt eget, att man med ett ord kan se förhållandena ur det helas synpunkt". Funnes ej den insigtsfulla och bildade öfverklassen, skulle all samhällsordning försvinna, och vi finge svälta ihjäl af brist på arbete.

— Såå! Det tror jag inte ändå. — Men hur kan det vara, att öfverklassen har mer bildning än underklassen? Äro kanske de, som tillhöra den förra, födde med större anlag till bildning? Nej, men deras förfäder ha lagstiftat så, att främst deras klassförvandter få tillfälle att skaffa sig "högre bildning". Vi underklassare tillbakahållas derifrån och få nöja oss med, hvad vi kunna "snylta" oss till i tidningar och lånbibliotek. Man motverkar hellre vår upplysning än man befordrar den, och så anför man sedan bristen på bildning som ett skäl, hvarför vi böra förmenas medborgarrätt. Det är hvad man kallar *macchiavellism* en bakslug, samvetlös statskonst. Samma statskonst gör att folkens flertal stanna i egendomslöshet, hvilket sedan anföres som skäl, hvarför de ej böra ha lika rättigheter med samhällenas fåtal. Se der både följderna af, att endast en samhällsklass representeras, och förklaringen, hvarför blott några få ega bildning och förmögenhet att gagna samhället med.

Här afbröts det i halft hviskande ton förda samtalet af magistratssekreteraren, som uppläste listan öfver de valde stadsfullmäktigledamöterna. Den öfverensstämde ganska riktigt med den förteckning stadens tidning dagen förut meddelat.

De forna pojkarne.

De, som äro vänner af "den bestående samhällsordningen", förklara vanligen, att medborgarnes olika samhällsställning beror af deras olika begåfning, duglighet och användande af de pund de fått. Detta är i stort sedt ett komplett misstag. Undantagsvis händer visserligen, att framstående förmågor utan andra hjälpmedel än sin egen kraft vinna erkännande och komma till platser i samhället, som motsvara deras förtjenst, och att oduglingar nedflyttas till de lägsta trappstegen, men regel är, att de, som inneha den bästa samhällsställningen — såsom egare af stora gods och inrättningar, innehavare af framstående sysslor på embetsmannabanan o. s. v. — icke äro överlägset begåfvade, medan *flertalet* rikt utrustade personer, om de ej ha andra hjälpmedel (såsom pengar och relationer) än sin personliga förmåga, komma att tillhöra underklassen.

Sanningen här af kan en hvar, som något tänker sig om, bestyrka genom mångfaldiga exempel ur sin egen erfarenhet.

Min gamle vän handl. P. Larsson i Asklunda, som förut i många år varit skollärare och eger god både iakttagelse- och reflexionsförmåga, bragte här om dagen detta ämne på tal med anledning af ett besök han efter 20 års bortovaro gjort i sin födelsebygd och de underrättelser han dervid inhemtade om sina forna kamrater från skoltiden. Han kunde icke nog uttrycka den förtrytelse och sorg han kände vid att finna alla de fattiga pojkar, som då voro skolans prydnader, nu gå som dagsverkare och drängar hos åbosöner, som i skolan voro bland dem, som i intellektuellt hänseende kunde kallas "andligen fattiga", men nu äro "patroner" och kommunens styresmän.

— Ja jag ska' med några namnförändringar berätta det der för dig från början, så kan du sjelf få se hvilken gemen orättvisa det är, sade vännen Larsson.

Som du vet, är jag född här ute i Barkarp "på rama bondlandet", som de mera civiliserade så fint uttrycka sig. Och i folkskolan der har jag inmundigat de första klunkarne ur kunskapens källa.

Det var en frisk och fri anda, som rådde i denna skola. "Att lära med lust" var icke blott ett slagord såsom för våra mekaniska pedantiska seminarie-perukstocar, utan tillämpades verkligen. Och härför hade vi att tacka vår oförgätlige lärare Hallkvist, en i hög grad beläst och bildad man, som älskade både vetandet och sina lärjungar och förstod att bringa oss till sjelfverksamhet.

På landsbygden är "folkskolan bottenskola" för församlingens nästan hela uppväxande slägte utan afseende på olikhet i förmögenhetsvilkor. Den rike bondens söner eller döttrar sitta bredvid den fattige daglönarens och torparens. Ja till och med "prestapojkarne" mottogo sin första undervisning af hr Hallkvist. Härigenom kom man å ömse sidor temligen under fund med hvad som verkligen fans inom bords hos den ene som den andre.

I Barkarps folkskola hade man icke ringaste känning af detta falska klass- och rangväsen, som ger den yttre verlden en så barbarisk prägel, och som sedan brutalt rifvit vår barnaidealism i trasor. För hr Hallkvist gälde inga andra företräden än det goda uppförandets, vetgirighetens och intelligensens.

Häraf följer emellertid också, att skolan icke var någon fullkomlig jemlikhetsstat. Tvärtom utgjorde den en aristokrati i klassisk mening: en stat i hvilken rangen och förtroendeposterna sjelfsagdt tillfölla de bäst utrustade och verksamme.

På "den öfverste bänken" hade skolans intelligensadel sin plats. Och säkert är att den under min skoltid utgjordes till största delen af arbetarbarn, hvilkas föräldrar hade sin utkomst antingen af ett obetydligt handverk eller genom att göra dagsverken vid hofgården och hos bönderna.

Under ett par års tid voro vi en 8 à 10 gossar, som oafbrutet och oinskränkt bebodde "öfversta bänken". Vi hade bildat liksom ett fostbrödralag, höllo ständigt sam-

man och angåfvo tonen för hela skolan. Och det var en ton af ridderlighet och godt kamratskap. I våra lekar hade vi tankarne på historiens tappre, men storsinnade män, sådana som Orvar Odd, Engelbrekt, Sturarne och Magnus Stenbock.

Alla voro vi mycket begifna på läsning och slukade ur sockenbiblioteket Läsning för folket, Fryxells Gustaf Vasa, Gustaf Adolf och "de tre Karlarne", Berlins större naturlära, Bernsteins naturvetenskapliga böcker, Onkel Adams romaner m. fl. samt lånade för resten hvar på sitt håll folkböcker och andra arbeten, som vi sedan skiftesvis genomläste. Så gjorde vi bekantskap med Grubes historiska och naturskildringar, Pehr Thomasson, fru Carlén, Braun, Blanche, Hugo, Sue m. fl.

Efteråt utbytte vi våra tankar om det lästa. Ty våra fristunder användes ingalunda "blot til Lyst". Nej, då tågade vi ut i naturen eller samlades på någon höskulle eller kring vinterbrasan och språkade ifrigt om världen, naturen och historien samt, förstås, uppgjorde våra lefnadsplaner.

Oaktadt så mycken öfverensstämmelse i grundåskådning rädde ganska stor skiljaktighet i karaktär och smak.

Så var *Magnus Ljungberg* en liten gladlynt gosse, rörlig som en vessla. Han antog gerna rollen af rolig-hetsminister och ordlekare, hade en hel mängd anekdoter att berätta och aktade icke för rof att förvränga sjelfva katekesens och bibliska historiens ord, så att vi fingo våra goda skratt deråt. Han var son till »ogifta kvinspersonen» Helena Andersson, hvarför han ofta på skämt sade sig rätteligen böra heta Magnus Helenasson. Växt- och husdjurslärorne voro hans älsklingsstudium; han hade samlat ett helt herbarium blommor och af läraren utfrågat sig deras latinska namn. I fråga om sysselsättning intresserade honom mest åkerbruket. Ett vackert bondhemman och ståtliga hästar skulle han ha, när han blef stor — det var hans högsta ärelystnad.

Jöns skomakares *Anders* var en stor vildbasare och akrobat, som en gång till stor fasa för byns alla fruntimmer stälde sig på hufvudet uppe på kyrktornskorset och en annan gång följde med en väderkvarnsvinge ett hvarf omkring. I fråga om läsning hade han mest lust för kunskap om städer och orter samt om mineralier. Med sin fars

verktyg hade han skaffat sig ganska god färdighet i slöjd, gjorde små väderkvarnar och fartyg, förvandlade till och med en gång en träsko till en brukbar fiol o. s. v. Byggmästare skulle han bli, det var hans bestämda föresats, helst kvarnbyggare.

Soldat *Svärds* son *Erik*, som var af en stadigare natur, gick och funderade på mekaniska uppfinningar. Han kunde alldeles falla i hänryckning vid betraktande af ett fickurverk. Han vurmade för läsningen af alla böcker, som handlade om kemi, fysik, och uppfinningar: luftballonger, ångmaskiner, telegrafer, snällpressar m. m. Att bli urmakare det var naturligtvis hans framtidsdröm. Och han hade också hos bysmeden gjort sig en del urmakarverktyg, medels hvilka han rengjorde och lagade grannarnes schwartzwalder- och dala-ur, hvarjemte han af griffeltaslebitar graverade sigill o. dyl.

Karl Arvidsson, son till en husman vid Barkarpsgården, fann mest nöje i studiet af historien, reseskildringar, romaner, tidningar och politik. Han satte sjelf samman små berättelser och uppläste för oss, under vår stora beundran. Det var en frimodig och hjertegod pojke, som tyckes aldrig tänka på sig sjelf. Alltid skulle han åstad, när vi ville ha någon framställning gjord hos läraren. Tidningsmannayrket var, enligt hvad han i tysthet anförtrodde ett par af oss andra, hans framtidsmål.

Vidare hörde till laget snickare *Söderbergs* son *Johan*, som hade ett godt läshufvud i fråga om alla ämnen, men dock icke intresserade sig så mycket för vetandet som för musik, sång och teckning. Han ritade alla slags "stycken", både komiska och "heroiska", åt oss, och då vi helsade på i hans hem, undfägnade han oss med fiolmusik, som hans far låtit honom få lite undervisning i. Hans högsta önskan var att lära orgel- och pianospel, samt att bli ledare för en stor fyrstämmig sångkör.

Dessutom funnos naturligtvis några "gåra-söner" också, som förtjenade de bästa vitsord både för karaktär, flit och läraktighet, men då deras senare historia icke är af någon allmännare betydelse, behöfver jag ej heller uppehålla mig vid deras skoltid.

I skolan använde läraren emellanåt monitörsystemet, och då var det vi på "öfversta bänken", som utplanterades i de lägre afdelningarne som undervisare. Det blef

en fröjd för småfyrarne, ty mellan att vi förhörde lexor och läste innantill, berättade vi historier, sagor och anekdoter. Bibelordet fullständigades med framställningar ur Jesu barndomsbok och om Sankte Per och Broder Lustig, naturläran med skildringar af ovanliga åskväder, luftresor, lyktgubbar o. s. v. Ibland fick läraren hum härom, men han lät det vanligen passera oanmärkt, då det framkallade intresse och uppmärksamhet hos lärjungeskaran.

Liksom i asarnes gudakrets innästlade sig bråkmakaren Loke, så hade ett för vårt lag temligen främmande element vid namn *Jöns Håkansson*, son till en "tröskeman" vid hofgården, fått liksom prejudikat på att emellanåt vara med i våra samkväm och lekar. Det berodde dels derpå, att han bodde i närheten af ett par af oss andra; dels funno vi honom komisk och kuriös, och dels var han ganska treflig att ha med i brottningar och annan idrott. Han var lång och ranglig till växten och drumlig i sina åthäfvor. I hans ansigte fanns ett uttryck af dumhet parad med lömskhet och fräckhet, och deri talade hans ansigte fullkomligt sant. I skolan förmådde han icke lära mycket hvarken utantill eller innantill, och icke kunde vi finna, att han hyste något slags intellektuellt intresse. Men skämtsamt ville han visst anses för att vara. Han hade ett visst snillrikt sätt att ge luft åt sitt goda lynne. Rätt som han förtroligt samspråkade med en kamrat kunde han ge honom en väldig kindpust eller stänka en störtsjö gytja i ansigtet på honom. Särdeles lustigt fann han det vara att rycka till sig kamraters blyertsar, griflar och bokmärken — "på lek" förstås, men aldrig hände det att egaren fick sina saker igen utan att batala dem. Och Jöns dref ordentlig minuthandel med sålunda förvärfvade artiklar äfvensom med Johan Söderbergs ritningar, med stenkutor o. dyl., och han schakrade på det sättet till sig flere riksdaler i terminen.

Bland de gossar, som stodo utanför vår vänkrets, måste jag också nämna några, icke för den rol de spelade i skolan, utan för den vigt de nu ega för sitt samhälle.

Olof Tufvesson, son till rike nämдемannen Tufve Olofsson, liknade mest den nyss omtalade Jöns. Han uppförde sig dock temligen hyggligt som kamrat, men gjorde sig ute i byn skyldig till så fula streck, att om han varit några år äldre, de nog kunnat ådraga honom en eller annan månads fängelse. Sålunda bedref han flere gånger groft ofog mot några skolflickor. Och på rekvisitioner, som han sjelf skrifvit i sin fars namn, tog han hos handlanden i byn en mängd varor på kredit.

Sven Holm, också rik bondson, var en inbunden och snarstucken figur, som vanligen gick för sig sjelf och såg stor ut. Han var ingen dumbom, men jag kan icke erinra mig, att han i skolan utmärkte sig för skicklighet i något ämne eller att han visade intresse för något, utom då tal blef om hvilka bondgårdar, som voro vackrast byggda, och hvem i orten, som hade de bästa rashästarne.

Nils Mårtensson, likaledes son till en rik åbo, räknades af bondgummorna för socknens förnämsta ljust. Ty han hade ett rent af underbart minne. I kyrkan lärde han predikan nästan ord för ord, eftersom presten föredrog den, och alla lexböckerna kunde han utantill från perm till perm. Men förståndet hade högst ringa beröring med denna lärdom, och därför var den ofta alldeles upp- och nedvänd. Jag mins t. ex. att han en gång läste: "När tiden var inne, fullbordade Elisabet en son". En annan gång sade han, att "Messias är den med guds ande uppsmorde salighetshöfdingen". I fjerde hufvudstycket lärde han: "Döpelsen frälsar från döden; och djefvulen ger evinnerlig salighet". Räkne- och språkuppgifter, som han fick till hemarbete, kom han vanligtvis och tiggde mig om att lösa. Nils var en mjälig och "kelen" natur, som klagade hos föräldrarne eller läraren öfver minsta motgång.

Vid 13 å 14 års ålder lönade vi folkskolan, den ene efter den andre. En kom ut att vakta får eller svin, en annan blef satt i handtverkslära, en tredje måste på arbete vid hofgården o. s. v. Jag hade helst velat komma i handel för att sedan bli välbestäld köpman, men min far ansåg att jag borde "gå läsvägen", och det miss-

hagade inte mig heller alldeles. Så fick jag till en början anställning som "underlärare" ett par år hos hr Hallkvist, gick sedan in vid seminarium och tog skollärare-examen samt fick kort efter plats i Asklunda, der jag, som du vet, tjenstgjorde i 17 år. Så att nog har jag fått "gå läsvägen" tillräckligt! Tänk dig att gå i skolan i 32 år, att hela denna tid i främsta rummet plugga katekes och så ständigt se förmän hålla förlan hotande öfver en! Man kan bli mätt på det som är bättre.

Nå, det der känner du sjelf till. Och du har också reda på hela min lidandes-historia ända från vår seminarietid: hur rektorn förföljde mig, blott emedan han fått i sitt hufvud, att jag "ej passade till skollärare", hur presten genom ideligt gnat och gräl sökt göra lifvet surt för mig, hur inspektören vid hvarje besök i skolan ändrade sina pedagogiska regler blott för att få skenskäl till anmärkningar, och hur jag slutligen genom flere års försök lyckades skrapa samman så mycket pengar, att jag kunde sätta upp den handelsaffär jag nu bedrifver. Jag har äntligen som landthandlande vunnit ett visst oberoende och känner den gamla lefnadslusten flamma upp på nytt.

Men de värderade kamraterna på "öfversta bänken" i folkskolan, dessa rikt begåfvade pojkar, som naturen utrustat till att bli bland de främste i sin bygd, hvilket öde tror du de fått? Jo här ska' du få höra:

För fjorton dagar sedan var jag nere i Barkarp. Jag kom dervid i och för en affär till Räfåkra kaptensboställe, som ligger inom socknen. Der träffade jag vännen Magnus Ljungberg. Han har verkligen blifvit landtbrukare men i egenskap af statdräng vid bostället. Emellanåt kör han också, som han så mycket önskade, ett par ståtliga hästar, men det hör till hans dagsverksskyldighet. För några år sedan köpte han ett litet hemman och satte sig ned som sin egen, men jordegendomar fås minsann inte billigt, och han måste låna största delen af köpesumman, hvarför räntorna medtogo hela behållningen af jordbruket, så att skulderna växte år för år och gjorde slut på de små besparingar han haft att sätta i affären, hvarför han måste realisera den. Och kan du tänka dig, att nu har han

till husbonde den dryge och aristokratiske Sven Holm, som arrenderat Räfåkra boställe och är en hög patron.

Af Ljungberg fick jag reda på de öfriga gossarnes senare lefnadshistoria. "Jöns skomakares Anders" har fått sin vilja fram och är byggmästare, men han ligger helt och hållet i händerna på den rike jern- och timmerhandlaren J. H. Klåberg i Österhamn, hos hvilken han måste köpa alla sina materialier, och som lägger beslag på allt hvad byggmästaren kan förtjena.

På samma sätt har det gått med Erik Svärd. Urmakare blef han ej, eftersom fadern icke hade råd att betala 150 kr. för att sätta honom i lära. Han valde i stället smedyrket och har nu i Barkarp egen smedja, men den är intecknad hos Klåberg, och Svärd måste af denne till högsta pris köpa nästan allt hvad han behöfver. Han får därför slita som en träl för att icke gå under och beror i alla fall af Klåbergs nåd och onåd.

Karl Arvidsson, tidningsmännaämnet, gick in i Österhamns läroverk. I sjetten öfre slutade han i brist på pengar till studiernas fortsättande. Han tog nu anställning som skrifvare på kronofogdekontoret i staden. Samtidigt lämnade boktryckare Kastén honom uppdrag att redigera Österhamns-Bladet. Några år derefter gjorde boktryckaren cession. De störste fordringsegarne, borgmästare Eselhaupt, handl. Klåberg och den för sin utmärkta vandel till nämndeman nyligen valde Olof Tufvesson i Barkarp, förmådde Arvidsson att öfvertaga tryckeri, tidning och skulder. Nu arbetar denne, som de tre ädla herrarnes underlydande, och de sköta den "ryska censuren". Ty naturligtvis äro de alla ifriga samhällsbevarare och tillåta ej att något ondt säges om den utmärkta bestående ordningen.

Jag var för resten sjelf inne i Österhamn och samspråkade några timmar med Arvidsson. Han omtalade också något, som präktigt illustrerar hvad jag nu berättat. Då han gick i Österhamns skola, hade han till kamrater bl. a. den nyssnämde borgmästare v. Eselhaupt och nuvarande kanslirådet Nordmalm. Desse hade ganska svårt att inhemta något, och därför togo de af Arvidsson privata lektioner, hvarjemte han författade de flesta af deras skriftliga afhandlingar i skolan. Men bådadernas fäder voro förmögna och högt uppsatta män. Gamle v. Eselhaupt var öfverste och Nordmalms far var rik grosshandlare.

Dessutom äro nu både fäder och söner "höga frimurare". Och det betyder tusan så mycket mer än både kunskaper och talanger. För v. Eselhaupt och Nordmalm är framgång oundviklig. Man spår att båda skola komma att sluta som ministrar, justitieråd, landshöfdingar ell. dyl.

Vår musiker och tecknare Johan Söderberg hade många syskon, och hans föräldrar voro fattiga. För att hjälpa dem tog en släkting, skomakare till yrket, Johan till sig och lofvade sörja för hans framtid. Johan blef satt på skomakarestolen och tränges nu i Stockholm bland de många, som förgäfves söka få sin utkomst af det döende skomakareyrket. Hans stora sångkör har fullständigt torkat in, men fiolen är fortfarande hans käraste sällskap på lediga stunder.

Men hvem är då handlanden J. H. Klåberg? Jo ingen annan än skoltidens "företagsamme" Jöns Håkansson, som så bra tog för sig af våra grifflar och blyertspennor. Då han blef äldre och tjenade som dräng, slog han sig på klockskojeri och lite smått pantlåneri. Sedan lyckades han få en bierkrog och diversehandel, der han skinnade både drängar och bönder på hasardspel. En välbehållen mjölnare måste efter ett par år gå från både kvarn och gård, som Jöns Klåberg öfvertog. Nu har han i Österhamn stor jern- och timmerhandel och förtjenar icke minst på att mot första inteckning "hjelpa" fattiga handverkare till s. k. egen verkstad. De äro sedan så godt som hans lifegne.

Det bästa torde jag emellertid ändå ha gömt till sist. Några månader innan jag tog afsked från skolan installerades en ny kyrkoherde i Asklunda. Hans namn var N. M. Barkstedt. Jag tyckte mig redan då mannen höll sin profpredikan känna igen hans ansigte, men först när jag hörde, att han liksom jag var född i Barkarp, blef jag klok på hvem han var. Ja, döm om min häpnad och mitt löje, när jag i honom återfann den berömde utanläsningsmaskinen Nils Mårtensson. Den der tarfliga papegojan skulle således bli min förman! Männ tro hur det skulle ta sig ut?

Åjo, redan vid sitt första besök i skolan började han slå an en grötmyndig ton och gjorde anmärkningar mot ett och annat. Men du känner mej: jag lät honom strax förstå icke blott att hans kritik var grundad på bristande

begrepp om saken, utan äfven att jag ej var den som ämnade låta mig nöja med kritik, som härflöt ur blott anmärkningssjuka och öfversitteri.

Sedan dess ha vi föga haft att göra med hvarandra.

Ha vi ej häri, slutade berättaren, icke en utan flere illustrationer till hur samhällsordningen gynnar i främsta rummet dem, som födas till rikedom, och dernäst samvetslösa geschäftsmän och Klåbergar.

Endast utomordentligt rikt utrustade personer ur den fattiga klassen eller sådana som rikta hela sin personlighet på sin ekonomi, förmå höja sig till välstånd och oberoende.

Hur kunna sådana förhållanden fortfara att ega bestånd, utan att ständiga uppror göras deremot? Jo emedan den stora mängden ännu anser, att "det är så af gud utsedt" och emedan de, som inse, att den felaktiga ordningen är ett människoverk, också förstå, att man står vanmäktigt deremot, så länge mängden nöjer sig dermed.

En samhällsbevarande redaktör,
hans underliga bragder och bedräfliga slut,

En "fin-du-siècle"-bild.

Tidningarnas hufvudsakliga uppgift är *icke att på vetenskapsmännens sätt söka sanningar* och framlägga dessa sina forskningar för allmänheten. Långt ifrån att de äro fria från "förutfattade meningar", ha de tvärt om redan från början uppgjort sitt program, och detta program anger, *hvilka sanningar tidningen vill delge allmänheten*. En tidnings redaktör förhåller sig till sitt program som en prest till kyrkoläran.

Då vetenskapsmannen tar i betraktande alla omständigheter, som kunna ha något inflytande på det slutliga omdömet, utgallar tidningsmannen omsorgsfullt det, som kan verka störande på *den slutsats, till hvilken han vill komma*.

Nerikes-Posten.

(Den 2 juli 1887.)

Då för några år sedan den "fosterländska" rörelse, som har till syfte att enligt ett nytt "system", neml. tull på förnödenheter, kraftigare än förut pungslå de fattige till förmån för de förmögne, började få vind i seglen, drogs också upp en stock tidningsmän, särskildt tränade för uppgiften att enligt konstens alla regler föra den nya skattereligionens runor med den äran och samla skaror under dess baner.

Efter att, som det synes, hemliga skrivelser om saken någon tid cirkulerat mellan de mäktige i landet, började man liksom på kommando temligen samtidigt i en hel del städer bilda tryckeri- och tidningsbolag samt omskapa sina gamla hvita-plåster- eller trähästtidningar till präktiga samhällsbevarande Donquijote-Rosinanter, väl utstyrda i den

moderna publicismens fullständiga vapenrustning — eller ock satte man upp nya sådana.

En märkvärdig tur hade man att på de flesta ställen erhålla nästan likabeskaffade redaktörer. Från Ystad till Haparanda, från Stockholm till Göteborg, nästan öfverallt voro de "fosterländska" redaktörerna temligen lika till åsichter, till taktik, till skrifsätt, till karaktär m. m. — alldeles som tyska tennsoldater af ett och samma vapen, gjutna i samma form.

Dessa redaktörer voro icke blott fosterländska — d. v. s. fulla af förtjusning öfver och vördnad för våra gamla slottsruiner och samlingarna i historiska museum af rostiga sablar, mögliga stöflar och sönderskjutna uniformsrockar samt af ifver att ålägga småfolket pligt att försvara gods-egarne och kapitalisterna mot yttre eller inre angripare — utan de voro äfven mycket religiöse, skrefvo skarpa artiklar mot förnekare, hädare och otrosliteratur samt förklarade katekesens åsichter för det högsta och heligaste vi ega, näst biskopslönerna och prestboställena. Allra häftigast uppträdde de dock mot de samhällsupplösande "radikala" agitatorerna och skriftställarne.

Deremot fans det en och annan af dem, som för sina principalers affärers skull strök sjelfva den punkt, efter hvilken deras program benämndes "nya systemet" — neml. punkten om tullskatten, men i öfrigt höllo programmet "homogent".

Äfven till åtskilliga "representativa" personer i den lilla lifliga staden *Börsköping* anlände sådana der hemliga bref, tryckta cirkulär med uppmaning att uppbjuda alla krafter mot de frisinnade rörelserna. En af dem, som mottogo dessa skrivelser, grosshandlare Summander, erhöll derjemte ett mer enskildt handbref från en bland cheferna för "Den fosterländska ligan" i Stockholm, med hvilken Summander var personligen bekant. Deri uttalades, att man borde göra det tydligt och klart för de förmögne, att striden kort och godt gälde bevarandet af deras maktställning, medan man deremot inför allmänheten borde säga sig drifvas uteslutande af fosterlandskärlek samt nit om samhällsordning och religion. Man borde använda alla af lagen oåtkomliga medel utan undantag, både hederliga och ohederliga, för att nedtysta kritiken och kväsa oppositionen. Det skadade icke att beljuga och okväda "radi-

kalerna“. Kunde man på ekonomisk väg undergräfvat existensen för dem eller, i fall de hade något slags tjänst, beröfva dem deras utkomst, vore det en särdeles verksam kristlig handling. Domstolarne kunde göra en god gerning genom att så vidt möjligt alltid uttala fällande domar mot socialister, utilister och “rösträttsskojare“. Först och sist vore det dock af nöden att uppsätta en hänsynslös penningklasstidning, att jaga upp hatet mot de frisinna med. Och tidningen borde stå på kristlig grund för att fånga en del af den okunnigare allmogen samt vara tullvänlig för att vinna presternas understöd.

Dessa ord föll i god jord i Börsköping. Man hade der sedan flera år tillbaka måst finna sig i, att penningens ädla makt i ganska betydlig mån inskränktes genom kraften af en enskild mans intelligens, frisinhet och rättsifver. Det var doktor J. A. Fastberg, som väckt upp handverks- och arbetareklasserna till ej ringa sjelfständighet gent emot köpmän, fabrikanter, bank- och tjänstemän. I den lilla tidningen “Framåt!“, som alltid, trots de intriger och förföljelser redaktören och boktryckaren derfor finga röna, stått till hans disposition hade han troget hållit tummen på ögat på stadens förtroendemän, obarmhertigt gisslat hvarje dåraktigt eller egenmäktigt tilltag, och kvävt många sådana i deras början samt framför allt betydligt minskat denna fula, tölpaktiga bornerhet och vräkighet, som annars gerna utmärka småstadskrämarne och kapitalisterne, så att Börsköping nu var ett ganska demokratiskt samhälle, der de rike snarare sökte dölja sin klassmedvetenhet än djerft framhäfva den.

Men för de mäktige i Börsköping var allt detta något ondt, som de bittert grämde sig öfver, och de hatade Fastberg därför samt betraktade honom som en riktig Beelsehub, en inkarnation af all ondska som kunde tänkas. Och när skrivelsen med uppmuntran till kraftigare “fosterländska“ åtgärder ankom, tänkte de fleste på Fastberg. Det blir mot honom fälttåget skall öppnas. Det är honom vi skola krossa, ty han är frisinheten personifierad. I synnerhet resonerade herr Summander på detta sätt, ty hans egennytta och despotism hade ofta gjort att han blifvit föremål för herr Fastbergs sarkasmer och bestraffningar.

Man hade visserligen ett par gånger förut satt upp tidningsorgan att tjänstgöra som byrackor mot herr F.

*) F. Th. Borg

Men ty värr hade man haft otur med redaktörerna. En flydde ur landet för fuffens med emigranthaljetter; en annan måste rymma till Amerika för det han förfalskat ångbåtsaktier till åtskilliga tiotusental kronors belopp. Ännu ett försök ville man dock göra. Genom att kasta in i bladet lite religion, lite tullskydd och lite försvarsdekla-
mation skulle kanske de sjappade redaktörernas efterträdare göra en bättre karriär — åtminstone till någon tid.

Ganska snart lyckades man genom aktieteckning anskaffa det nödiga kapitalet för uppsättande af en tidning. I styrelsen för detsamma ingingo bl. a. stadens borgmästare och kyrkoherden derstädes Bibelkvist. Med en boktryckare på platsen träffades öfverenskommelse om tidningens tryckning, och så gälde det att skaffa en redaktör. Annonser infördes i Posttidningen och "nya systemets" hufvudorgan Nya Dagligt Allehanda, att man önskade "en rutinerad tidningsman för en fosterländsk och samhällsbevarande tidning". "Mycket arbete kommer ej i fråga". Men sökanden borde visa att han hade "en skarp penna och saftig stil". Lön 4,000 kronor.

Endast fem sökande anmälde sig. De företedde jemte intyg hvar sina "skriftliga prof". En hade skrivit ett hånfullt kåseri öfver "Frihet, jemlikhet, broderskap". En annan medsände en filosofisk-juridisk nedgörande kritik öfver tryckfrihetslagen, som "ej gaf bildningen, ordningen och de besittande klasserna tillräckligt skydd mot murflar". En tredje skickade en artikel full af smuts, smädelser och giftiga godtköpskvickheter om herrar S. A. Hedin, S. A. Hedlund och Anton Nyström. Författaren till denna afhandling hette Rackelhane, och han förklarade bl. a., att han var en "trogen anhängare af konservativa åsigt", för hvilka han "skulle kunna offra t. o. m. heder och ära". Högern var "det enda parti, som förmådde uppskatta och belöna talangen". Han hade praktisk erfarenhet af öfriga riktningars "osäkra fotfäste" o. s. v. Brevet slutade med följande sats: "För öfrigt kan jag åtaga mig att förfäktas hvilka åsigt som helst".

Då tidningsbolagets styrelse hade sammanträde för att tillsätta platsen, uppstod ganska mycken meningsskiljaktighet angående just herr Rackelhanes ansökning.

— Han är ju utan moral, förklarade lektor Haller.

— En sådan person kan man inte lita på, menade pastor Ström.

Men grosshandlare Summander, som var religiöst sinnad, höll ifrigt på Rackelhans kandidatur. Visserligen måste medges, att hr R. hade egendomliga grundsatser. Men ginge man riktigt till botten med saken, var det ju egentligen icke andra grundsatser än man sjelf lefde efter: att prisge allt, för att ernå pengar och makt. En stor fördel med hr Rackelhane vore, att han tycktes betrakta arvodet som hufvudsak. För den, som icke behöfver se på slantarne, vore sådant folk det bästa man kunde ha att göra med, ty för pengar kunde man få dem till hvad som helst. De kunde bli ortodoxe, läsare, fritänkare, hofpoeter, revolutionäre, skandalskrifvare — allt efter behag. Och guldets klang förfelade aldrig att inspirera dem till åstadkommande af vare sig eldande hjeltedikter, svärmiska romanser eller förkrossande stridsskrifter. Dessutom hade grosshandlaren enskildt från Stockholm mottagit särdeles smickrande loford om herr R.

Detta anförande hade verkan. Man fann att Rackelhane ovilkorligen var den lämpligaste för ett sådant organ som det tilltänkta. Han erhöll också platsen.

På hösten anlände redaktör Rackelhane till Börsköping. Han började strax förberedelserna för tidningen, och efter ett par veckor utkom ett profnummer af *Börsköpings-Posten*. Det viktigaste deri var en ledande artikel (på samma gång ett slags anmälan) hvari Rackelhane lät förstå, att en ny tid från och med detta nummer inträdde för staden. Der hade hittills samvetslösa folkuppvigglare drivvit sitt djefvulska spel, undergräft icke blott aktningen för och kärleken till våra från ädle, strandhuggande förfäder ärfda utmärkta lagar och samhällsinrättningar, utan äfven vördnaden och undergifvenheten för kungen, presterna, kronofogdarne, länsmännen, poliskonstaplarna, kapitalisterne samt spanmåls-, bränvins-, klädes- och diversehandlarna. Det komme nu att bli slut på detta missförhållande. B.-P. hade fullt och fast föresatt sig att täppa till munnen på den till laglöshet, anarki och sprängandet af alla sedlighetens och moralens band syftande oppositionen, för hvilken det nu skulle bli en annan vals än hittills. Tidningen skulle ganska snart *reformera samhället*. För öfrigt ämnade hon, som vore *frikonservativ*, värna helgden af kyrka, sedlighet,

krigshär och de tullar, som redan funnos eller framdeles kunde bli pålagda, bekämpa allt nytt, alla reformförslag, allt som går i folklig riktning, samt alltid noga lägga sig vinn om ett *stüdadt och värdadt språk*.

Kort derefter meddelades en artikel under rubriken "En folktribun", riktad mot Fastberg, af hvilken en fullständig karrikatur uppritades. Han påstods vara en lögnare, som bedragit en del af samhällets medlemmar och beljugit andra. Han sades vara okunnig och ointelligent. Likväl beskyldes han för att ha ledt in somliga samhällsriktningar i orätt riktning, och förlamat andras verksamhet. Han förklarades vara egennyttig och ärelysten, sträfvande endast att "höja sig upp på andras axlar" o. s. v. Allt detta var "saftadt" med sådana uttryck som "trampa allt heligt i smutsen", "smädelser och hån", "religionsbegabbare", "fräck gudsförnekelse", "draga åsnehuden af dem", "spotta ordningsmakten i ansigtet", "lögnvetenskap" o. s. v.

En och annan i staden undrade, om icke Rackelhane gick bra långt i sitt sätt att "på ett stüdadt och sansadt språk" kämpa för "den bestående ordningen". Men då svarade tidningens chefer;

— Det kan nog tyckas vara väl skarpt, innan man blir van dervid. När en författare gripes af den gudomliga inspirationen, händer det nog att han spänner bågen för högt. Men det behöfs sannerligen också, att skarpa medel anlitas här, ty förderfvet höll på att gå så långt, att människovärdet helt och hållet gjordes oberoende af om man hade något eller icke, och all vördnad för "bättre folk" var nära att försvinna.

Om några dagar innehöll B.-P. en artikel om *arbetare-frågan*. Häri förklarades hela arbetarörelsen vara en alldeles omotiverad och obehöflig företeelse. Upplysning var visserligen nödig för arbetarne, dock hufvudsakligen hvad beträffar verktygens användande, och i fråga om arbetslönerna vore det arbetsgifvarnes ensak att bestämma hvad de ville betala. Arbetareföreningar, strejker och andra medel att inverka på lönerna borde helt enkelt förbjudas. Och den, som ej ville arbeta på de vilkor, som erbjödes, kunde vara utan arbete.

Detta blef uppslaget till en långvarig strid mellan å ena sidan arbetareföreningen, hr Fastberg och "Framåt!"

samt å den andra Börsköpings-Posten, de maktegende i samhället och några gunstsökande arbetare. Möten anordnades, på hvilka man vederlade B.-P:s uttalanden, men ett sådant sätt, som B.-P. nu använde att referera dessa möten, har väl aldrig förekommit före "nya systemets" dagar. Allt hvad någon motståndare till tidningen yttrade förvrängdes och öfverdrefs. Sades det, att arbetaren borde ha andel i vinsten, påstod tidningen att talaren förklarar, det fabrikerne och jordegendomarne borde öfverlätas till arbetarne. Påstod någon, att arbetstiden här och der var 12 timmar, försäkrade B.-P., att personen sagt 16 timmar. Klandrade någon förbrukningsskattesystemet, blef han beskyld för att ha förklarar alla skatter onödiga o. s. v.

Stundom uppräknades talare, som icke ens varit tillstädes på mötena, och ord lades i deras mun, som de aldrig ens tänkt. Allt samman var späckadt med hån och förnärmande anmärkningar.

En gång öfverbevisades tidningen om att ha i ett mötesreferat uppsåtligt meddelat 16 osanna uppgifter. Redaktören hade neml., då referenten kommit hem till byrån med sitt referat, satt sig ned och på fri hand inlagt alla de 16 lögnerna. Den beljugna parten inlemnade ett af flera vittnen undertecknad genmäle. Detta intogs också i B.-P., men efter följande inledning:

"Som en kuriositet och ett exempel på fräckheten hos det radikala partiet här i staden intaga vi följande s. k. "genmäle" och "intyg". Vi behöfva icke säga, att vår referents tillförlitlighet är höjd öfver allt tvifvel, hvaremot genmälares och vittnenas trovärdighet inom hela samhället har så lagom kurs. Vi hoppas, att deras tilltag att vilja stämpla oss som lögnare skall af deras principaler och kunder röna den behandling, som vederbör. Hvert enda ord i deras genmäle är osanning."

Att "Framåt!" skulle bli behandlad på samma sätt, säger sig sjelf. "Den sortens pressalster", var en stående term på tal om konkurrenten, hvaremot B.-P. alltid hänförde sig sjelf till den "*hederliga och aktningvärdade delen af pressen*". En gång rörde hon upp himmel och jord öfver att till en poststation ute på landet anländt ett skriftligt tillkännagifvande, att Börsköpings-Posten upphört och att "Framåt!" erhöles i stället. Denna senare beskyldde hon nu för att ha ditsmuglat papperet. Efter långa undersökningar visade det sig, att tillkännagifvandet skrifvits

och afsändts af en pojke på B.-P:s eget tryckeri — och detta på sjelfva Rackelhanes anstiftande.

En annan gång innehöll tidningen en notis, hvari förklarades att en medarbetare i "en frisinnad tidning ej långt derifrån" till sin konservativa kollega skrifvit ett salmonibref, hotande med diverse åtgärder, derest icke pengar sändes honom. Hela allmänheten trodde, som ännadt var, att det gälde "Framåt!" Och när denna fordrade en förklaring af tidningen, svarade hon endast, att "Framåt!" finge skylla sig sjelf, för det hon toge åt sig denna historia.

Allt emellanåt beskyldde B.-P. "Framåt!" för att ha orätta notiser, men när man såg efter, fann man att så ej var förhållandet. Gjorde "Framåt!" då B.-P. uppmärksam på att hon ljugit, svarade hon: "Framåt!" är nog oblyg att förneka det misstag hon, enligt hvad vi i förra numret påpekade, gjort sig skyldig till. Man kan deraf förstå, hur pass detta organ är att lita på".

Hätskast uppträdde dock B.-P. mot hr Fastberg. Af 18 ledande artiklar under de tre första månaderna (profprenumerations-tiden) utgjordes de 12 af gallsprängda utgjutelser mot honom. Präktig "ledning" för läsarne! Allt hvad han uträttat till samhällets fromma framställes som rent af förbrytelser. Insinuationer gjordes om oärlighet, om besticklighet o. s. v. På yttranden, som tillades hr Fastberg, men hvilka han aldrig fält, tillagade hr Rackelhane anrättningar, som han nog ansåg för kraftsoppor, eftersom han njöt dem så flitigt, men i hvilka intet annat kraftigt fans än de kraftuttryck, hvarmed de voro kryddade. I sak voro de jemmerligt magra.

Naturligtvis använde också B.-P. samma förfarings-sätt mot hr F. som mot öfriga motståndare. En gång hade Fastberg på ett arbetaremöte afrådt från en tillärd strejk. Men i B.-P. hette det, att han uppeggat arbetarne till att inställa arbetet och ej pruta af på sina fordringar. Och det fans ingen möjlighet att få denna uppgift rättad i B.-P. Ja, hon kallade t. o. m. från den dagen alltid Fastberg för "strejkuppvigglaren".

En annan gång skref F. en artikel om det olämpliga undervisningssättet i historia och naturkunnighet. Genast hette det, att han var fiende till dessa båda läroämnena o. s. v.

Utom dess egnade redaktionen en gång i veckan åt

hr Fastberg en mängd slemheter, som den gaf det löjligt malplacerade namnet "kåseri". Det var hennes sätt att bringa sig i sabbatsstämning. Man kan förstå, hur pass snygg sysselsättning, som egde rum på byrån, då hvarje lördagsrengöring gaf en sådan behållning.

I början baxnade allmänheten för den publicistiska metod, den hos B.-P. fick bevittna, men snart blef denna ett tacksamt ämne för folkhumorn.

— Hvarför skrifver B.-P. ständigt om hr Fastberg? frågade man. — Liksom om den trodde att läsarne icke kunna intressera sig för annat.

— Åh, blef svaret, B.-P. har samma natur som den s. k. "hajlotsen", ett slags fisk, som icke kan lefva af annat än hajens ekskrementer och därför alltid uppehåller sig i dennes kölvatten.

B.-P. var äfven i sina neutrala notiser högst otillförlitlig och vimlade af fel: oriktiga person- och ortnamn, oriktiga siffror och oriktiga sakuppgifter af alla slag. Tidningens mission var ju också icke att ge allmänheten riktiga underrättelser, utan att bekämpa vissa sakförhållanden, personer och sträfvanden. Allt öfrigt var bisak.

Flere af "samhällets stöttor" voro förtjusta öfver den "talangfulle och rutinerade" redaktören med den "hvassa pennan".

En och annan äfven bland dem hyste emellertid betänkligheter mot hans sätt att handskas med "det fria ordet".

— Han ljuger som en hästbytare, sade lektor Haller.

— Ja, men han ljuger med en förb—d smak och endast om småfolk och frisinnade, sade kronofogde Hagelberg. Det behöfs därför bara att societeten erkänner honom, för att hans lögner skola verka med kraften af gudomliga sanningar.

— Jag tror snarare, invände Haller — att den omständigheten, att personer ur hvad du kallar societeten understödja ett sådant smutsföretag, skall bibringa allmänheten dåliga tankar just om societetens moral.

Kyrkoherde Bibelkvist, medlem i tryckeribolaget, skratade alltid vid dylika anmärkningar och förklarade:

— Det är naturligt att redaktionen med ett sådant beteende går åt h...te... ha, ha, ha... Men det blir dess ensak... ha, ha, ha. Tidningen sköter emellertid vår sak på ett mästerligt sätt... ha, ha, ha.

— Men hör du Rackelhane, frågade en dag en af hans vänner, löjtnant Skyttefest, är det inte en allmän publicistisk regel, att alla referat, de må gälla den ene eller andre, skola vara opartiska, utan färgläggning och utan kritik eller anmärkningar af tidningen, som intar dem?

— Det *har* varit regel under pressens enfaldiga oskuldsålder. Nu har en ny och högre uppfattning af referatets natur gjort sig gällande.

— Jaså! Man vill bereda referenten tillfälle att uttala sina åsikter och sålunda främja det rättas och sannas seger?

— Mer än så. Man har så vidt möjligt frigjort tidningsmannen från de faktiska förhållandenas tyranniska band.

— Hvad menar du? Skulle således ett tidningsreferat kunna få innehålla annat än hvad som verkligen tilldragit sig?

— Just det. En tidningsman är icke skyldig sina *motståndare* opartiskhet. Han skrifer sitt referat icke med hänsyn till hvad som händt, utan med hänsyn till hvad han önskar skall hända. Han kan, om han vill, sitta hemma på sin byrå och skriva referat öfver ett möte eller en fest, som pågår ett par mil derifrån. För människornas svaghets skull bevisar han dock helst mötet och inflikar i referatet en del af hvad som verkligen förekommit; annars skulle ingen tro honom, och hans arbete vore förfeladt. Men det viktigaste, det som skall göra gagn i världen, får han ofta själf sätta till.

— Bevare mig väl! Det är ju ett riktigt osannings-system.

— Osanning och sanning finnas för det nya systemets tidningar icke i och för sig, utan det som jag kan få ett flertal menniskor att tro — det blir sanning; motsatsen blir osanning.

— Men det är ju ett system, som innebär sin egen förstöring. Du har väl också erfarit, hur dina motståndare vederlägga dig den ena gången efter den andra.

— Visst göra de det, men det skadar endast ett fåtal af mina läsare. De fleste af dem få aldrig kännedom om vederläggningen och bibehålla alltså den uppfattning jag gett dem.

— Det blir följaktligen endast dina egna trognaste anhängare du för bakom ljuset.

— Onekligen! Men endast till skada för deras och mina gemensamma fiender.

— Visst det! Men vore det inte ändå bäst att undvika den metoden?

— Omöjligt! Det nya systemet har de faktiska sakförhållandena mot sig, så att man icke kan reda sig utan genom att sjelf skapa nya fakta. Deri ligger också det stora och snillrika i detta system. För de liberala och radikala tidningarna åter är den fria refereringsmetoden oanvändbar, ty de ha icke på sin sida tillräckligt många af den tongifvande klassen, som ensam kan skänka sanktion och helgd åt de artificiella sanningarna.

— Nej, jag kan nog förstå det. Nå, i fråga om att "gå in på personligheter och enskilda förhållanden", som det heter — hvad säger du derom?

— Det är något som jag alltid undviker, utom när det gäller motståndare. Men då är det rent af nödvändigt att alltid göra striden personlig. Det innebär den stora fördelen, att motståndaren icke kan försvara sig, eftersom han ju ej kan stå och berömma sig sjelf.

— Det har du rätt i. Men — från det ena till det andra; har du hört att man påstår, det du tidigare varit radikal och redigerat en utpräglad venstertidning?

— Ja, det var väl ingenting märkvärdigt. Det är skräp till skräddare, som inte kan sy kläder af mer än en sorts tyg eller med ett slags snitt. Lika usel tidningsman är den, som ej kan förfäktat hvilken åsigt som helst.

— Nå hvilken åsigt har du då egentligen sjelf?

— Hvilken? Ja det, ta' mig tusan! är inte så godt att säga på rak arm. Jag har ingen bestämd mening. Jag lefver på andras kif om sina åsigheter.

— Jaså gör du det! Tack för upplysningarne! Och adjö med dig!

När det från åtskilliga städer omtalades, att de höjda lifsmedelstullarne haft till följd *fattigvårdstungans ökande*, blef icke B.-P., såsom en stor del andra tulltidningar, generad deröfver eller sökte bortadvocera förhållandet, utan

hon förklarade helt öppet: "Man bör märka, att denna ökning ej blir så stor, att den motsvarar vinsten på tullarne och nedsättningen i arbetslönerna".

Om *rösträttsrörelsen* hade tidningen också en rätt be-
tecknande artikel. Något mer löjligt oförskämdt än arbe-
tarnes kraf på politisk rösträtt kunde man icke tänka sig.

Skola vi underhandla med våra drängar, pigor och öfri-
ga underlydande om hurudana kläder vi få lof att skaffa oss,
om det tillåtes oss att äta den eller den maten, resa dit eller
dit, göra det eller det inköpet, den eller den anordningen?
Bort det! Nå än oriktigare vore det väl att ge dem afgöran-
derätt i fråga om så viktiga saker som lagar, skatter, sam-
hällsinrättningar o. dyl. Må vi säga det en gång för alla:
dessa frågor angå icke arbetarne, liksom de också ligga öfver
deras horisont.

Hur skulle det gå, om arbetarne finge rösträtt? Ja, hur
gick det, när hunnerna och vandalerna öfversvämmade Euro-
pa? Kulturen och bildningen utrotades. Arbetarne äro vår
tids hunner och vandaler. De komma icke till häst och i full
rustning, men de komma på rösträttsfrågan, och de vilja lik-
som sina föregångare under medeltiden grusa vårt tidevarfs
kultur.

Säga icke desse arbetare rent ut, att om de finge politisk
rösträtt, skulle de använda den för att upphäffa tullskatterna
och i stället införa inkomstskatter! Hur förderligt blefve ej
detta för samhället! Då komme ju de förmögne att betala
mest till samhället. Men det vore en aldeles orätt ordning.
När de förmögne äro ensamme om att bära lagstiftnings- och
beskattningsrätten, så är det ej för mycket, om de lägre klas-
serna bära åtminstone största delen af skatterna och andra
onera. Då är det rätt deladt: rättigheterna på ena sidan och
skyldigheterna på den andra; att detta blir jemvigt säger
sunda förnuftet sjelft. De, som ej äro nöjda med denna ord-
ning, må utvandra. Men för resten kan äfven det vara onö-
digt. Vi behöfva armar för näringarna och soldater för för-
svaret.

Man beskärmar sig öfver det "penningvälde", som upp-
kommer genom att rösträtten bestämmes af förmögenhet och
inkomst, och man säger att det är guldets som styr samhället.
Nå än sen! Är ej guldets den äldste metallen?

I synnerhet värdefull är guldets förmåga att skänka obe-
roende, sjelfkänsla och en manlig karaktär. Det är för denna
egenskaps skull lagstiftaren låter medborgarrätten bero af
guldets. Medborgaren bör vara en man för sig. Hvad äro
deremot den fattiges karaktär och öfvertygelse? En kompass,
som ofta af några guldmünt förleades att missvisa.

Det är sant, att guldets ganska ofta befinnes samla sig i
händerna på tjufvar och bedragare. Men visa sig icke desse
penningmän i de flesta fall mer gudfruktige, fosterlandsälskande

och samhällsbevarande än de, som på ärligt sätt förvärfvat hvad de ha! De äro samhällets mest representativa män.

Det är en fin vink åt oss af försynen, då den gett penningen så stor betydelse och makt. Vi böra värda denna försynens underbara skickelse och ordna samhället derefter. Ingen rösträtt utan åt de förmögne! Den s. k. allmänna rösträtten är helt enkelt ett vanvett, hvars tillämpande skulle sluta med att förstöra all samhällelig utveckling.

På samma sätt uppträdde den "sedlighets- och religionsbevarande tidningen *mot* nykterhetsrörelsen, fredssträfvandena, folkskoleväsendets förbättrande o. s. v., men *till förmån för* ökande af krogarnes antal, inrättande af lotterier, anställande af kapplöpningar m. m.

Liksom de flesta andra tidningar af yttersta högern använde hon nästan alltid i sina "vilseledare" *öknamn* på sina motståndare i stället för deras verkliga namn. "Den unge fyren", "Braständaren", "Mössolle" voro stående benämningar på mer kända frisinnade personer.

Äfvenså användes tidningen vid riksdags-, stadsfullmäktige-, landstingsmänna- m. fl. val för att på det mest skorrande sätt *stöta i trumpet för de större aktieegarne i tidningsbolaget* såsom de enda lämpliga kandidater vid valet. Öfver deras namn breddes tjockt och äckligt beröm, och de oerhördaste ansträngningar gjordes att få dem igenom, hvilket dock i regel ej lyckades.

Tidningens metod att förfäktat konservativa åsikter i alla frågor föranledde snart folkhumorn att ge henne benämningen "*Gräsuggan*", ett namn som gjorde mycken lycka. Den förra delen af det samma, sade man, gäller hennes program och den senare delen sättet, hvarpå hon arbetar för detta program.

Äfven i rent affärshänseende ådagalade B.-P. samma egenskaper som i "literärt". Oaktadt inom stadens affärsvärld fans mycken humbug och otillförlitlighet, kunde dock ingen köpman misstänkas för på långt när sådan oärlighet och lögnaktighet, som den på kristlig grund stående tidningen gjorde sig skyldig till. Genom själprenumeration sökte hon draga allmänheten vid näsan i fråga om sin popularitet, genom bevisligt oriktiga uppgifter om sin upplaga sökte hon kugga affärsmännen på annonsering o. s. v. — och allt detta med bolagsstyrelsens goda minne.

Det var ett nöje att höra red. Rackelhane på sin byrå med skräflande tvärsäkerhet för sin medarbetare Skarfstedt framställa de rätta grunderna för en tidnings af nya systemet redigering.

— Man måste, för att icke ge lastarenom rum, så vidt möjligt undvika att omtala, när bättre folk begår något fuffens, men deremot icke lägga fingrarna emellan, när det gäller felsteg af arbetare och liberala.

— När man talar om de frisinna, är det ej nog att påpeka oriktigheten af deras *åsigter*, utan man bör också, så långt man vågar, framställa dem sjelfve som kanaljer, för hvilka ingenting är heligt. Vi skola småningom söka ge åt ordet "frisinnad" betydelsen *skurk* och *bandit*. (Bara inte ditt handlingssätt kraftigare verkar till att inlägga den betydelsen i ordet "konservativ" — anmärkte hr Skarfstedt för sig sjelf.)

— Ofta kan det för referenten vara en fördel att icke ha varit närvarande på det möte, hvarom han skrifer. Man recenserar åtminstone med mer kallblod de frisinna talarne, då man ej hört deras bevisning.

— Man bör aldrig ge sig in i sakdispyter med de frisinna, det är en dålig taktik. När jag skall bemöta en af deras artiklar, prickar jag för *icke* något, som jag ämnar vederlägga, utan det som jag finner lämpligt att förvränga.

— En tidnings rang beror icke mycket på det språk hon för, utan mest på tendensen. "Granskaren" och "Breflådan" skulle varit salongsblad, om de låtit sina dyvulkaner vältra sitt innehåll ut blott öfver de frisinna och ej öfver de maktegande. Äfven bland samhällsbevararne finnas de, som ha behof af att höra grofheter. B.-P:s uppgift skall vara att bli *en liten treflig gristidning för noblessen*.

I ett afseende voro meningarne fullkomligt eniga rörande redaktör Rackelhane: *hans lefverne var som hans lära*. När han kom ut på galejan i sällskap med några militärer, handelsbokhållare och landtbrukare, då var han n:o 1 till att berätta s. k. ungarlshistorier, kritisera och drifva gäck med "guds ord" och kyrkoförhållandena, håna

allt tal om heder och fosterlandskärlek samt smäda och berättas simpla historier om kungen och alla trogna embetsmän. Men herre gud, hvad gjorde det! Han talade ju inte till "kritiklösa arbetare", och de åsigter han vid nämnda tillfällen framstälde lät han ju aldrig höra offentligt. Vanligtvis slutade dylika libationer på ställen, hvilka man helst undviker att nämna.

Redaktör Rackelhane var gift, men likväl tillät sig först *en* hans tienstpiga och sedan *ännu en* att ge honom skulden för det de rekryterade skaran af stadens fattigvårdstagare med nya verldsmedborgare.

Ett par års tid eller något mer bedref hr Rackelhane sitt "reformationsarbete" i Börsköping. Mer och mer gick det emellertid upp för alla, att han, som gett sig sken af att angripa humbugen, sjelf var den genuinaste humbug som ännu manövrerat något tidningsföretag. Hvad hade väl hans blad hittills bjudit på för något värdefullt? Var det intressant? Det enda intressanta deri voro smädelserna mot de frisinnade. Var tidningen lärorik? Ja ungefär som en vanartig pojke är lärorik. Var hon kvick? Sällan och då alltid i förening med "sv. . . aktighet". Hvad var hon då?

Ja, hvad var hon? Det var den fråga man snart allmänt gjorde sig och som blef, om icke tidningens bane, så åtminstone slutet på Rackelhanes regemente deri. Hvad var hon utan ett smutsblad! De härliga "krigsartiklar", genom hvilka R. trodde sig säkrast skola krossa andra, blefvo orsaken till hans eget fall. Särskildt stötte han anhängarne från sig genom det allt gröfre pöbelspråk han använde, ju mer han blef varm i kläderna. Till slut fick han till läsare endast dräggen bland öfver- och underklass inom staden och orten.

— Tror du tidningen kan bära sig på detta sätt? frågade man honom.

— Hvem har sagt att den ska bära sig? blef svaret. När dess hufvudmän bara få utsagdt i den hvad de vilja, så ställa de nog om att aktieegarne betala fiolerna.

Missnöjet med honom var nu till och med inom sjelfva tidningsbolaget så stort, att en af medlemmarne deri kunde utlåta sig i följande ord:

— En sådan karl som Rackelhane finner jag vara för publiciteten hvad förskingraren är för affärsvärlden.

Han är en Rinaldo, afklädd alla dennes ridderliga egenskaper. Och tidningen har han gjort till organ för endast sluskar.

Slutligen upptäcktes emellertid, att hr Rackelhane hade ännu flere meriter än sin utmärkta skriftställarettlang. Han hade åtagit sig att översätta en engelsk följetong för tidningens räkning. Följetongen påbörjades och väckte allmän förtjusning. Den var högst intressant och på samma gång af en förträfflig moralisk tendens. Särskildt fick redaktören mottaga lyckönskningar för den goda översättningen.

Men en vacker dag uppstod afbrott i följetongsafdelningen. Läsarne väntade en vecka, de väntade två för att få veta slutet på de spännande förvecklingarna. Nej, intet slut kom. Redaktionen tycktes riktigt vilja lägga dem på halster genom denna pinsamma väntan på upplösningen. Oupphörligt upplystes i notisafdelningen, att det fans så mycket nyheter och artiklar af brådskande art, som nödvändigt måste gå före följetongen, hvarför denna ännu en gång finge "stå öfver".

Bolagsherrarne började dock finna, att de brådskande sakerna utgjordes mest af långa skildringar om sjöormen, bevis på nyttan af buktalarkonsten, redogörelser för ordensfester i Stockholm o. s. v.

Man ansatte därför redaktören med frågor. Ja, han hade haft så förb—dt brådt den sista tiden, så att han ej hunnit göra något vid översättningen.

Det var ju märkvärdigt! Och han som översatt så raskt och punktligt förut!

Ja, men här hade varit landbruksmöten och skolläraremöten och prestmöten och en skogsfärd af yngre handelskåren. Men i nästa n:r . . .

Slutligen kom dock händelsevis en medlem af bolagsstyrelsen att tala med boktryckaren om saken. Denne, som icke visste annat än att Rackelhane beträffande följetongsöversättningen handlade i samråd med styrelsen, nämde i förbigående att manuskriptet af brist på kontanter icke kunnat utlösas på posten.

— Hvad för något? På posten! Hvad vill det säga?

— Kors, jo följetongen översattes ju af d:r Bläckström i Lund.

— Det var tusan så trefligt! Hvem betalar det?

— Det gör tidningens kassa, men nu skulle 84 kr. till för den gångna månaden, och det har här icke varit råd till för de sista aflöningarna åt arbetarne.

— Nå men så för tusan ta och skicka ut några räkningar! Här är Träsågeribolagets och Vrångström & C:os halfårsräkningar.

— Dem har hr Rackelhane redan uppburit likvid för.

— Och ändå inte löst ut följetongen! Ja . . . så . . . !

Två månader derefter var Rackelhane ledig från sin plats. Lyckligtvis behöfde han icke därför stå på bar backe. Han hade redan anställning i tidningen "*Gafflaren*". ("Gift men icke gadd." — "Lätt och vårdadt språk. ").

Den sista viktigare handling Rackelhane utförde i Börsköping var, att han gick till Fastberg och lånte respengar, hvilket han också fick. Tyvärr glömde han att förse sig med så stor kassa, att den räckte till betalning äfven af skräddar- och skomakarräkningarna samt för den mat han under ett halft års tid förtärt. Hans fordringsegare fingo en lång näsa.

Den första bragd han verkställde i "*Gafflaren*" var, att han skref en "*Krönika*" från Börsköping, ösande ovet öfver både Fastberg, grosshandlare Summander och hela samhället, som var odugligt för den nymodiga Rackelhaneska reformationen.

“I närvaro af konungen“.

— Nå, du bror Krypelin, som är inne i alla möjliga “kommunala förhållanden“ och haft så mycket med arbetet på den nya hamnen att göra, du kan väl ge ordentligt besked, huruvida konungen kommer hit och inviger vattenströmmen mellan mellersta och norra hamnen härstädes eller ej?

— Nej, det är omöjligt att säga. Det beror på kronprinsessan?

— På kronprinsessan! Bestämmer hon det?

— Låt mig tala till punkt: på kronprinsessans helso tillstånd. Försämras det, kommer han inte, i annat fall kommer han.

— Jaså på det sättet. Men om han nu inte kommer, hur ha ni tänkt att göra då? Uppskjuta vatteninläppningen eller låta den försiggå utan kunglig närvaro?

— Derom äro meningarna delade. För min del anser jag det dock alldeles nödvändigt att den uppskjutes, till dess H. M:t får tillfälle att vara med. Det vore högst beklagligt, om detta det viktigaste momentet i hela hamnbygnadsarbetet skulle utföras utan konungens medverkan.

— Är konungen då så skicklig i att öppna fördämningar, att ingen här kan ersätta honom?

— Skicklig! Inte beror det på skickligheten! Det beror på värdigheten.

— Så? Då kan det kanske hända, att hela hamnen blir oduglig, om inte någon tillräckligt värdig öppnar för vattnet?

— Prat! Inte är vatteninläppningen viktig på det sättet. Om hamnen blir bra eller ej beror på, hur det föregående arbetet är planlagdt och utfördt. Öppnandet af fördämningen kan hvem som helst verkställa, utan att det inverkar det minsta på hamnens beskaffenhet. Till och med jag skulle kunna göra det.

— Men då förefaller det mig, som om hela den här öppningshistorien vore humbug, som om man spelade komedi med kungen.

— Fy Petersson! Aldrig trodde jag att jag af din mun skulle höra sådana ogudaktiga och rabulistiska ord. Inte heter det humbug och komedi! Nej, det heter en *symbolisk* handling.

— Förlåt mig, bror Krypelin, om jag sårat dig, men jag talade i all enfaldig uppriktighet. Och jag är mycket tacksam för upplysningar i saken, ty den synes mig något mystisk — nej, . . . dunkel skulle jag säga.

— Nå, då skall jag gerna underrätta dig lite. Jo ser du, det fins åtskilliga saker, hvilka göras inte för det ändamål eller den verkan, som det *ser ut*, att de voro ämnade för, utan för helt andra. Menniskor, som bara rätta sig efter sitt sunda förnuft, kalla sådana handlingar humbug och komedi. Men de, som i likhet med oss vörda konung, fosterland och religion, benämna dem symboliska handlingar, ty de utgöra liksom liknelser. Det fins sådana både af religiös och politisk art. Så hörde hit katolikernas "sista smörjelse", vigvatten och djefvulsbesvärjelser, vår döpelse och nattvard, kungarnes smörjande, trohets- och embetseder m. m.

Hvad nu dessa ceremonier skola afbilda är inte alltid lätt att säga, men den ceremoni, som vi nu egentligen tala om, tyckes vilja åskådliggöra, att konungen som landets fader och hufvud bör sätta glansen och kronan på hvarje större företag och ha äran deraf.

Syftet med och *verkan* af den kungliga närvaron vid sådana tilldragelser som öppnandet af en hamn eller en jernväg är det deremot lättare att förklara. Ser du, man vill dermed underhålla, upplifva och öka "konungskheten" hos folket. Sådana som du och jag behöfva ju inga konstlade medel i den vägen. Våra underdåniga själar böja sig i mulen för allt högt uppsatt. Men massan, massan! Den förvillas ständigt af de radikala tidningarna och agitatorerna, som äfven inverka på dess känslor för konungen, hvilken man mer och mer anser icke vara en så märkvärdig person, som man förr höll honom för.

Derför bör konungen alltid vara med, der något händelse, som mäktigt tilltalar sinnena, så att hans namn oupphörligt förbindes med det ovanliga och storartade. Hvilken

öfverväldigande anblick utgör ej i en aflägsen landsända det första frambrusande jernvägståget! Der bör kungen vara med och genom ideassociationen få sin andel af massornas häpnad och beundran. En fräsande eller brusande vattenmassa, som bryter fram och småningom fyller en hel hamnbassäng, verkar äfven högst imponerande. Der bör kungen vara med och genom ett kraftfullt och blixtrande tal slå an på de redan högtidligt stämde massorna, hvilka alltid när något ovanligt skådespel visas, sjelfmant infinna sig. Vidare komma härtill stilfulla äreportar och triumfbågar, massor af flaggor och vimplar, musik, militära och civila tjenstemän i glänsande uniformer — allt beräknadt på att blända, öfverväldiga och magnetisera mängden. Och det lyckas också på de flesta ställen. Hela veckor efter en sådan praktfull, bullrande ögon- och öronberusande tillställning talar man i orten om hur det och det tillgick, hvad den och den gjorde. Och konungen — ja konungen är ju hjälten i det hela. Jo du, så är menniskonaturen, att de fleste bli rent af elektriserade, bara de komma i närheten af konungen, och skulle han händelsevis snudda vid dem, anse de sig sedan vara stora märkvärdigheter och tala derom så länge de lefva. Det är liksom när en stor, stark magnet förvänder en hel hop små kompassnålar. Du kan vara säker på att konungens många resor, jernvägsinvigningar, öppnande af industri- och landbruksutställningar m. m. gjort icke så litet för hejdande af samhällsupplösningen.

Och så en sak till, du Petersson, ännu en stor fördel af att konungen är med vid sådana här tillställningar. — Men låt oss tala tyst, så att ingen hör oss! — Jo, alla de, förstår du, som haft någon framstående befattning med det stora företaget eller spelat någon vigtig rol inom festkomitén — de få förr eller senare en utmärkelse, ser du . . . en stjärna!

— O ja, ja, nu begriper jag vigten af konungens närvaro. Tusen tack, bror Krypelin, för din upplysning! Men säg mig för all del, du kan väl inte i sista minuten ställa om, att jag får något maktpåliggande uppdrag vid den stundande festligheten? Jag finner mig så uppfylld af patriotiska och konungska känslor, att jag nödvändigt på något sätt måste gagna mitt samhälle.

— Jo det skulle jag nog för gammal vänskaps skull kunna. Men hvad ska vi hitta på för något? Jo vänta! Om du skulle bli chef för de fyra arbetare, som ligga nere under kungliga tribunen för att hissa upp fördämningssluckan när konungen har hållit sitt tal.

— Hvad för något! Hissar inte konungen sjelf upp luckan?

— Åh, hur kan du tro det? Det är bara pöbeln, som inbillar sig sådant. Nej konungen endast rör vid hissinrättningen, och så dra arbetarne upp luckan.

— Sådant gyc... — Så snillrikt! Men inte förstår jag mig på att leda en så viktig handling.

— Det behöfs inte heller, att du förstår det. Du såsom chef står bara och ser på. Arbetarne veta nog sjelfve, hur de skola bära sig åt. Jo det kommer att gå bra.

— Nå, tror du då hm att jag hm skulle kunna hm bli märkt?

— Det vill jag inte lofva så här för första gången. Men genom de relationer jag har i kungliga stallet och i köket skall jag söka rekommendera dig.

Den stora hamnöppningsdagen var inne. Allt gick bra, ända tills man öppnat fördämningen. Det var meningen att insläppa i hamnen endast några hektoliter vatten och sedan stänga luckan för vattnet igen. Detta lyckades dock ej. Vattnet fortfor att rinna, och småningom gjorde det sin väg allt bredare, tills det bildade en väldig fors, gräfvande undan en betydlig jordvall, splittrande den kungliga tribunen i småbitar och dragande med sig ett par mindre fartyg in i den nya hamnbassängen, som efter en 20 minuters tid var fylld.

Lyckligtvis hunno dock alla närvarande komma på fast mark, så att ingen blef skadad.

Samma dag fingo hrr Krypelin m. fl. sina ordenstucken, men hr Petersson, som blifvit anmäld för sent, utnämdes ej till riddare af Vasaorden förr än ett par månader derefter.

Emellertid har riddare Petersson, sedan han fått klar för sig nyttan af att egna sig åt det allmännas tjänst, blifvit en mycket ifrig offentlig man.

En samhällspelare.

I.

«Nybrohamnskungens» officiella meritlista.

Hvem skulle kunna tro att denne vid hastigt påseende så oansenlige man, som vi möta här, är nästan allenaherskare öfver den ej obetydliga staden Nybrohamn! Hvem kan förmoda, att under denna plebejska gestalt, detta ointelligenta ansigte, döljer sig en herskaresjäl af prima kvalitet!

Och dock är det så. Denne man, grosshandlare Sedelmark, styr Nybrohamn nästan som han behagar, och flere tusen människor lyda hans mäktiga vilja, hvarför han också erhållit tillnamnet Nybrohamnskungen.

Betrakta vi honom närmare, upptäcka vi också i hans ansigte ett drag af jernhård bestämdhet, och den undersätsiga figuren samt de bastanta benen tyda på att Sedelmark skulle blifvit en utmärkt spanmålsbärare, om han egnat sig åt detta yrke.

Adolf Sedelmark är helt och hållet en "selfmade man", som engelsmannen säger. Han föddes någonstädes uppe i norra Halland af fattiga föräldrar, hvilka i hans tidiga barndom föllo ifrån, hvarefter fattigvården tog hand om honom.

Efter det han blifvit konfirmerad, stälde kyrkoherden i församlingen, som intagits af gossens klipska, tilltagsna och sluga väsen, om att han fick plats som bodbiträde i handl. P. Moströms manufaktur- och spanmålsaffär. Genom sin raskhet och sitt trefliga sätt att behandla kunderna blef han här snart en favorit både hos desse och hos principalen samt steg inom kort till "förste bokhållare".

Efter omkring 10 års förlopp satte han upp egen manufakturhandel i Nybrohamn i en större gård, som han köpte, och der han senare äfven öppnade timmeraffär. Nu gjorde sig hans geni och energi än mer gällande. Guld flöt in i strömmar. Snart kunde han åt sig uppföra ett litet palats, hvilket blef det största enskilda hus i staden, och hans förmögenhet uppskattas för närvarande efter omkr. 20-årig verksamhet till inemot en miljon.

Samtidigt rönt han lika stor framgång som kommunalman och i socialt hänseende. Han blef medlem af stadsfullmäktige, kyrkorådet, fattigvårdsstyrelsen, drätselkammaren o. s. v. Och han var snart den mest inflytelserike medlemmen i dessa korporationer. Nu är han ordförande i flere af dem. Och man kan derfor med skäl kalla honom *samhällets mest betrodde och mest representativa man.*

Men icke nog med detta. Han har derjemte tillkämpat sig en märkvärdig förmåga att beherska alla förhållanden inom det samhälle han tillhör. Han icke blott i regel bestämmer alla val, både till stadsfullmäktige, fattigvård, taxeringsnämnd, kyrko- och skolråd samt riksdagsman, utan äfven rent af tycks diktera åtminstone alla viktigare beslut inom hvart och ett af stadens verk. Han tillsätter tjänster, han fastställer inkomst- och utgiftsstaten, han afgör hvilka företag kommunen skall ge sig in på o. s. v. — naturligtvis allt detta endast indirekt.

På samma gång är han också en mycket from och välgörande man, som flitigt besöker "Herrans hus", en och annan gång håller religiösa föredrag i missionssalen och om julen ger bort många hektoliter kol samt, när nödvinter inträffar, bjuder mången fattig på en tallrik soppa. Och fins det i staden någon fattig ung enka, hvars barn insjuknat, så är det hr Sedelmark, som sjelf i sena aftonstunden traskar dit med en flaska godt vin gömd i rockfickan.

Att en så framstående man skall åtnjuta mycken aktning i det samhälle han tillhör, säger sig sjelf. Han är nemligen profet både hemma och borta. Hans praktiska förstånd, hans snille, hans energi prisas vid alla tillfällen, och man har äfven ställt till fester hufvudsakligen för att få säga honom, hur förtjust man är öfver hans öfverlägsenhet, hvilken måste anses så mycket mer beröm- och

beundransvärd, som han aldrig fått någon egentlig skolundervisning och har ganska ringa kunskaper.

Att han tillhör det samhällsbevarande fosterländska tullpartiet, är för *väpningssträfvandena och mot rösträttsreformen*, är hög frimurare och har blifvit vasa-kommandör, äro så sjelfklara saker, att vi höllo på att glömma omnämna dem.

II.

Demaskering.

“Nybrohamnskungen“ inträdde, redan då han af sin födelsesockens fattigvård var utackorderad som stallgosse, på den bana, hvilken sedan ledde till den maktställning han nu innehar. Han började med att kommersa med sina jemnåriga, köpte struntsaker i staden och “kuschade“ bort dem med ett eller annat hundratals procent “avance“. Han “kastade“ knifvar och snusdosor med dem, hvarvid de alltid blefvo dragna vid näsan. Det fans t. o. m. de som påstodo, att han var långfingrad och “knyckte“ ett och annat från dem.

Så kom han i Moströms tienst. Här brukade han, då han för sin principal köpte spanmål af landtmännen, betala dem en à två kr. mindre pr. tunna, än principalen bestämt. Det högre beloppet skrefs dock in i böckerna, och de öfverskjutande kronorna stoppade Sedelmark i sin egen ficka. Eftersom han frikostigare än de öfrige köpmännen bjöd sina kunder på bränvin, kommo de flesta ändå helst till honom.

Vidare dref han i smyg en liten spanmålsaffär för egen räkning. Han låg i masköpi med en skeppare på ett fiskläge, hvilken köpte säd åt Sedelmark och fraktade den till utlandet. Landtmännen inbillade man, att denna affär gick för Moströms räkning. Slutligen försmådde hr Sedelmark ingalunda det vanliga, enkla, okonstlade *låd-huggeriet*. Allt sammanlagdt medförde det resultat, att när Moström efter tio år slog vantarne i bordet, köpte Sedelmark en gård på 50,000 kr. och satte upp egen affär.

Denna drefs både “en détail“ och “en gros“ samt blef en mördande konkurrent för de öfrige handlandena på platsen. Ty Sedelmark sålde till mycket lägre pris. Hans varor utgjordes visserligen till största delen af ut-

skottsartiklar och denna oärliga, underhaltiga, men billiga smörja, hvarmed tyska industrien under 60- och 70-talen som bäst fylde marknaden, men den stora allmänheten frågade mindre efter kvalitén, blott priset var "godt".

Grosshandeln bestod deri, att Sedelmark prackade på hela ortens landthandlare en mängd af sina usla varor, halft förruttnade kläden, mögliga sidentyg, maläten lutfisk, porslin af tarfligaste art o. s. v. Hans handelsresande voro lika efterhängsne som trots den oförbränneligaste tyske expedit. De släppte ingen landthandlare, i hvars hus de lyckats tränga sig in, förr än de halft tvingat honom att köpa för några hundra eller tusen kronor till stor del osäljbara och odugliga artiklar. Och när en handlande blott en gång kommit i förbindelse till Sedelmark, var han så godt som tvungen att köpa af hans strunt, ty annars hotades han med lagsökning och att få en af Sedelmark understödd konkurrent in på näsan på sig m. m. När han så efter ett par år visade sig icke kunna likvidera, sattes tumskrufvarne på utan förbarmande. Det blef stämningar, utmätningar, cessioner, rymningar, fängelse för vårdslös bokföring, sjelfmord o. s. v. Under en lång följd af år voro häradsrätterna rundt omkring Nybrohamn ständigt upptagna af processer mot snart sagdt hvarenda handlande inom häradena. Naturligtvis trädde åtskilliga af Nybrohamns öfriga affärsmän småningom i Sedelmarks fotspår beträffande detta marodörsystem mot landthandlarne.

Både i staden och på landet lade Sedelmark an på att göra de mer bergade handtverkarne till sina kunder. Åt skräddarne och skomakarne sålde han tyger och andra materialier, åt snickarne trä, åt de öfriga hvarjehanda hushållsartiklar. Alla voro förtjusta öfver att Sedelmark helst sålde på kredit och aldrig kräfde. Jo, när skulden nått ett tillräckligt högt belopp — då satte han åt gäldenären med ens, så att denne höll på att stå på hufvudet. Men så "räddade" Sedelmark honom för tillfället genom att ta emot en vaxel på tre månader. När denna tid var slut, skrefs en ny vaxel. Allt härunder växte skulden, så mycket mer som Sedelmark nu höjde priset på sina saker med åtskilliga procent. Kunden vågade ju icke köpa hos någon annan, ty då uppsades hela skulden på en gång. Efter ett fåtal år hade Sedelmark inteckningar

i handverkarens hus till dess mesta värde. Och då han icke fick in räntor därför, måste han slutligen sätta egaren i cession. Huset gick under klubban och köptes till nära fördubbladt pris af någon nybörjande handverkare, som Sedelmark i sin människovänlighet ville "hjelpa i gång", och som nu i sin ordning blef hans viljelösa slaf. Under ett par årtienden hann han på det sättet "plocka" inemot ett trettiotal handverkare.

Ett annat utmärkt sätt att göra sina medel fruktbringande var följande: Sedelmark förvärfvade sig norr om staden en sträcka jord. Sedan genomdref han inom stadsfullmäktige, att stadsplanen blef utsträckt dit, och att der skulle bebyggas förr än på stadens egna i öster belägna tomter, ty *de* voro utarrenderade till — hr Sedelmark. Nå väl, nu började han sälja tomter till en mängd arbetare, handverkare, småhandlare etc. Och så bygdes här af alla krafter. Sedelmark förskotterade timmer, tegel och allt möjligt tillbehör, blott några hundra kronor erlades kontant och första inteckning gafs för hans öfriga fordran. På den måste "husegaren" sedan betala sina modiga 6 proc. ränta om året, och när man tar i betraktande, att alla varor åsatts ett mycket högt pris, blef nog räntan i sjelfva verket 8 å 10 proc. Och nybyggarna i norra förstaden sutto för lika dryg hyra som de der bodde inne i sjelfva staden. Men så voro de ju "husegare"! Jo vackert! De voro Sedelmarks hyresgäster och blefvo aldrig något annat. Han var den egentlige egaren till nästan hela norra förstaden.

I slutet af 1860-talet gifte sig Sedelmark med den rike godsegaren baron Stjernsmälls vackra dotter, med hvilken han sades erhålla omkring 100,000 kr. i hemgift. Hufvudsakligen genom sin svärfars inflytande insattes han få år derefter till direktör i Nybrohamns enskilda bank. Härigenom fick han en inblick i och en makt öfver en stor del samhällsmedlemmars ekonomi, som han på det samvetslösaste sätt begagnade till sin fördel. Han tog mutor af bankens kunder för att bevilja dem vidsträckt kredit, och när de derigenom undergräfsade sin ställning, köpte han i hemlighet för billigt pris in deras utevarande papper och slog ned på dem dermed. Flere gamla ansedda handelsfirmor tillintetgjordes på det sättet. Andra

affärshus "misskrediterade", d. v. s. beljög, han inför penning- och handelsverlden samt bragte dem sålunda på fall och förstod naturligtvis dervid att leda spillrorna af deras förmögenhet in i sina kassaskrin. Han ordentligt förvandlade banken till ett röfvarnäste, der mängen kläddes af in på bara kroppen.

På 1860-talet beslöto några af stadens köpmän att "i nykterhetens intresse" öfverlåta sina spritförsäljningsrättigheter åt ett bolag. Äfven Sedelmark gick in i bolaget. Men han fortfor att sälja bränvin hemma i sin butik. Han blef åtalad. I samma fördömelse var en annan yngre handlande Isaksson. Endast half bevisning förefans dock mot de båda herrarne, och de blefvo dömda till edgång. I sin vända kom Isaksson till Sedelmark och sökte råd.

— Nå, du bror, i morgon gäller det.

— Hvad då? frågade Sedelmark.

— Våra bränvinsmål skola ju före.

— Jaså ingenting annat.

— Att du kan säga så! Har du inte sålt bränvin kanske?

— Jo, visst har jag det.

— Nå hur ämnar du då göra i morgon?

— Jag svärjer mig fri, naturligtvis.

— Tack ska' du ha, bror! Det gör jag också.

Sedelmark hade åt en landtbrukare Andersson utarrenderat på 20 år omkring 20 hektar ytterst stenbunden jord för 8 kr. pr hektar. På den nedlade Andersson under de första åren ett ofantligt arbete och förvandlade den till präktig åker. Vid ett tillfälle hade Andersson svårt att betala arrendet och bad Sedelmark om anstånd på en veckas tid. Ja, bevars, det gick mycket väl för sig. Om en vecka kom Andersson upp till honom och skulle betala arrendeafgiften.

— Tackar så mycket! svarade Sedelmark. Men ni har brutit kontraktet genom att försumma betalningen. Vi måste sätta upp ett nytt kontrakt. Jag vill nu ha 32 kr. pr hektar för den utmärkta jorden.

— Men, hr Sedelmark, ni gaf mig ju sjelf anstånd med betalningen. Och hvem kan ni tacka för att jorden är så god, om icke mig!

— Det ger jag djefvulen! Jag rättar mig efter kontraktet, och der står, att det förklaras brutet, om ej arrendet erlägges på dagen.

Dervid blef det äfven. Andersson måste ikläda sig 4 gånger så högt arrende som förut och gick efter ett par år renrakad från stället.

Vid Hörups jernvägsstation hade Sedelmark en handelsfilial. En gång på 1880-talet väckte en eldsvåda der stor uppståndelse vidt omkring. Gård, butik och lager nedbrunno i grund. Gården, som Sedelmark ett par år förut köpt för 3- à 4-tusen kr. och nedlagt reparationer i för ett par tusen kr., var försäkrad för 20-tusen. Lagret var försäkradt för 60,000 kr., ehuru magasinarbetarne påstodo att vid tillfället icke fans inne lager för 3,000 kr. En bokhållare försvann spårlöst, innan polisförhör skulle hållas. Sedelmark fick ut sina 80,000 kr. Senare förekommo liknande eldsvådor i ett par andra af Sedelmarks filialer.

Redan tidigt kom Sedelmark in i Nybrohamns hamnstyrelse, der han efter ett par år blef kassör. Strax derpå beslötos ganska betydande arbeten för hamnens räkning. Sålunda blef ett år ett hamnkontor uppfördt och en träkaj af omkring 100 meters längd ombygd. Kostnaderna härför gingo till öfver 20,000 kr. När räkenskaperna skulle granskas, visade sig, att icke en enda verifikation fans till de betydande utgifterna för levererad timmer, arbetslöner och dylikt, hvarför revisorerne ej kunde tillstyrka ansvarsfrihet. Nu skulle man kunnat förmoda, att Sedelmark bad om ursäkt för sitt slarf, men i stället utfor han i ohöflighet mot revisorerne, ville att stadsfullmäktige skulle besluta en skarp tillrättavisning åt dem för obefogade anmärkningar, hotade dem med åtal för ärekränkning, emedan de insinuerat att han stulit från hamnkassan o. s. v. Saken slutade helt beskedligt med att, sedan ärendet bordlagts en månad hos stadsfullmäktige, hamnstyrelsen fick ansvarsfrihet.

Sådan är denne s. k. Nybrohamnskung, under hvilken nästan alla stadens invånare böja sig. Att det icke är några framstående goda egenskaper hos honom, som ge honom hans herskarställning, se vi tydligt. Nej främst är det hans pengar. Ty utan dem skulle ingen fråga det minsta efter honom. Utan dem skulle han inte ha något

alls att säga, hvarken i hamnstyrelse, fattigvård eller stadsfullmäktige. Det är pengarna man hyllar, när man festar för Sedelmark.

Dernäst beror det på hans obegränsade hänsynslöshet, oförskämdhet och samvetslöshet. Han *befaller* visserligen icke genast, när det är något han vill ha genomfördt inom kommunen; men han säger: "så och så borde det vara"; och det blir så. Vid val sänder han till dem, som närmast bero af honom, vallistor med orden: "på följande personer komma många valmän att rösta". Denna fingervisning skickas af mottagarne vidare. Men skulle en allvarlig valstrid uppstå — då blir det annat lif i spelet. Då skickar han sina bokhållare och andra hejdukar omkring till alla sina gäldenärer med helsning från grosshandlaren, att de med hänseende till valet behagade komma i håg den och den vexeln, den och den inteckningen m. m., som skall komma att indrifvas, derest de "göra opposition". Andra, som ej ha vexlar och inteckningar, hotas med att den och den beställningen skall gå ifrån dem, den och den kunden skola de förlora. Ett par gånger, då det varit riktigt hett, har sjelfva stadsfiskalen blifvit utsänd med sådana bud.

Och de fleste af stadens invånare äro sådana stackare, att de beskedligt lyda dylika order. Skulle någon enskild våga handla i strid deremot, så förföljes han, boykottas, trakasseras, blir utan arbete, måste rymma från staden och kan knappast på annan ort skaffa sig utkomst, ty den hjertlöse Sedelmark når honom äfven på ganska långt håll med lögnaktiga uppgifter om hans person o. d.

Det fins naturligtvis åtskilliga personer, som ostraffadt kunna gå sin egen väg, men det är högst sällan de vinna något dermed. Sedelmarkska partiet segrar nästan alltid. Det fins en kontrollör Stenberg vid tullkammaren, som sökt åstadkomma en småborgare- och handverkareopposition mot Sedelmark, och åtminstone har det framkallat en ganska skarp kritik af hans regemente. Men så efterhålles också Stenberg som ett villebråd. Utstött är han ur den s. k. societeten. Ohöflighet får han hålla till godo med, trakasserier öfvas mot honom af förmän, och man har ett par gånger pådiktat honom tjenstefel, från hvilka han endast efter långvariga processer blif-

vit frikänd; ja det talas t. o. m. om att banditer lejts för att genomspiska honom. Man kan lätt tänka sig hur det skall kännas för en fattig sate med egna åsichter att bli af ödet kastad till en plats, der en dylik tyrann som Sedelmark för spiran. Det är nästan som att vapenlös drifvas in på arenan att fäkta mot en tjur.

Äfven bland de maktegende finnas personer som motarbeta Sedelmark, men det är i de flesta fall icke af missnöje med hans system utan af afund, och emedan deras ansträngningar med samma medel som hans motverkas af honom. De önska endast vara i hans kläder, men ha icke hans resurser.

Nybrohamn är icke ensamt om att styras af sådana affärsmän som denne. Det börjar nästan se ut som hvarje samhälle hade sin Sedelmark, fast *en* går under namnet Hasselqvist, en annan under namnet Rosvall, en tredje under namnet Hökerberg, under namnen C. O. Berg, Robært m. fl. Dessas storhet är dock oftast blott skenbar, åstadkommen genom djerfva spekulationer, svindlerier, lån, vaxelrytteri, skrytsamt lefnadssätt på andras bekostnad o. s. v. Och denna storhet faller förr eller senare till marken som en skinnpels.

Sedelmark deremot är ingen dylik såpbubbla. Hans rikedom är faktisk, massiv valuta, tillkommen icke genom vågspel eller utgörande blott synvilla. Hvad han eger är ren, kontant stöld, värdeartiklar af oomtvistlig valör.

Derför kommer man aldrig att höra, det hans affär går i kull, att han drabbats af någon krasch. Han skall stå fast, orubblig, hög, ärorik och berömd, tills döden kallar honom hädan. Och stadens kyrkoherde, som i peku niärt hänseende åtnjutit så mycken välvilja af den hädangångne, skall då vid grafven i egen person med af tårar kväfd röst skildra hans genialitet, hans ädelhet, hans godhet samt konstatera, att näst Kristus en förträffligare meniska knappast lefvat på jorden. Och den stora allmänhet, som af Sedelmark trampats i stoftet, skall mangrant infinna sig för att i en väldig procession hedra den store mannens minne.

Ja han är ju ett för samhällsmoralen särdeles gagneligt föredöme att följa! O du föraktliga, afskyvärda kryperi för guld!

Man framställer ofta Sedelmark såsom exempel på hvad "människans egna kraft", "den personliga dugligheten" kan åstadkomma. Men hans exempel visar ju endast hvad ett hänsynslöst bruk af penningen, sedan man en gång kommit i besittning deraf, förmår uträtta, hvad man kan åstadkomma, när man icke har en aning om hvad skrupler vill säga. Tänka vi oss att denne först i ett fattighus uppfostrade man varit ärlig och hederlig — hur långt skulle han då kommit med sin personliga duglighet? Han hade nog stannat som arbetskarl eller på handelsmannabanan på sin höjd blifvit en fattig hökare eller dylikt.

Just som ofvanstående skildring närmar sig slutet, ingår underrättelse att grossh. Sedelmark utnämns till kommandör af nordstjerneorden, och samtidigt antyda vissa tidningar, att det skulle vara en synnerlig ära för adelsståndet, om vid nästa adelsutnämning hr Sedelmark vore bland dem, som blefve upphöjda i detta stånd.

Luteraner.

Det var barndopskalas hos ingenjör Ringblom. Presten hade i olikhet med hvad han brukade, tidigt aflägsnat sig. Han skulle på bröllop i en annan del af staden. Men han komme igen vid supédags.

Gubbarne hade just tillagat sina toddar, och en punschbricka kringbars bland damerna. Värden fattade sitt glas, talade och sade:

— Ja, govänner, då vi nu lyckligt och väl fått pojken "härdad", ber jag er dricka hans skål. För min del önskar jag blott att han en gång måtte bli en hederlig och dugtig karl. Då är det af ingen vigt, om han tror eller icke tror hvad presten nyss rabblat upp.

— Fy, hr Ringblom! Ska' man tala så! utropade fröken Gripenklo, en gammal syster till grosshandlare Gripenklo och på senare tiden en påpasslig försvararinna af bibeltro och kyrkofromhet.

— Ja, hvarför skulle man inte tala så, när man tänker så, genmälte Ringblom. Hvar och en måtte väl inse, att den här *dopceremonien* endast är en tom ceremoni, utan ringaste verkan hvarken på barnets helsa eller själsbeskaffenhet.

— O, sådana gudadlösa ord! Skulle inte dopet ha någon verkan! Jo, det verkar syndernas förlåtelse, frälsning från döden och djefvulen.

— Jaså, har då fröken Gripenklo funnit att våra döpta luterska gatpojkar äro mer fria från synd och djefvulstyg än de odöpta baptist- och judebarnen, eller att de ej dö så fort?

Ack det kunna icke vi menniskor bedöma. Men vi veta ju, att döpelsen är ett kristligt sakrament, ett heligt verk, som Kristus sjelf instiftat.

— Å nej, det är allt fel. Döpelsen fans långt före Kristi tid både bland judar, egypter och greker, ja till och med hos våra barbariska förfäder under asatiden. Så att den är inte mer kristen till sitt ursprung än Odins korpar eller Tors hammare.

— Ja, hvem kan komma till rätta med hr Ringblom? Han tror ju inte på någonting.

— Jo, det gör jag visst. Jag tror att det blir skottår 1896, att vi få allmän rösträtt i Sverige innan 1900-talets slut, och att krig, kungadöme och presterlig humbug en gång skola försvinna från jorden.

Det var också en tro! Hvad duger den till? Det är ju ingen religiös tro.

— Men den har skäl och bevis för sig, och det är det viktigaste, då man skall tro något, vitsordade den radikale redaktör Fastberg. Den tron är grundad på vetenskapen och sträfvandena för människornas förädling och lycka. Den kan värma hjertat mer än någon teologisk lära samt inspirera till sjelfuppoffring och hjeltomod. Om ordet religion skall vara namnet på den verkliga hjerte-tron och innerliga öfvertygelsen, är ingenting mer berättigadt till detta namn än *den vetenskapliga förnuftstron*.

— Skönt! Då gör kanske fritänkare Ringblom anspråk på att kallas *religiös*? inföll spetsigt konsul Jernbergs unga fru.

— Ja, i ordets rätta mening måtte jag göra mer skäl därför än dessa söndagshelgon, som söka lura sig in i himmelriket genom kyrkobesök och täta nattvardsgångar, medan de under söckna veckan pressa sina medmänniskor utan förbarmande. Jag lefver efter min öfvertygelse.

— Men inte är den öfvertygelsen någon religion, inte, återtog fröken Gripenklo. Det är ju bara en *verldslig* åsigt.

Visst det! Ni tycker, min fröken, att den är för litet dum. Ni vill ha en mer *andlig* tro, en som inte är sann, en tro på omöjligheter, t. ex. att hvalfisken låg tre dygn i profeten Jonas' buk. En sådan tro tycker ni är värd att kallas religion.

— Se så, nu ha de ångan uppe som vanligt, bannade fru Smörlund. Usch! jag vet ingenting värre än

resonemang om religionen. Inte ska' man dra ned det heliga till tidsfördrif på ett barndop!

— Nej, det är sant, instämde fabrikör Valdén. Hvarför kan inte hvar och en få ha sin tro i fred? Jag blir arg, bara jag hör någon säga: det eller det i bibeln tror jag inte.

— Du blir arg, ja, svarade Ringblom. Men hvarför? Jo just emedan du *inte* vill, att hvar och en ska få ha sin egen tro, som du säger. Du tycker, att alla borde tro som du. Der ha vi formeln för all *ofördragsamhet*. Ingenting annat än det råa naturbegäret att tvinga andra. Det bör utrotas genom att luteraner, läsare, katoliker, judar och fritänkare bli vana att talas vid, utan att äta upp hvar andra.

— Men, fortfar hr R., eftersom vi inte vilja tvinga upplysning på någon, ha vi i nästa rum spelbord och kortlekar för luteranerna, som bättre förstå sådant tidsfördrif. Varen så goda och stigen in! Vi andra fortsätta samtalet. Du redaktör stannar väl här?

— Helst det. Men jag skulle först gerna vilja veta, hvilken religion fabrikör Valdén noga taget har.

— Hvilken religion jag har! Naturligtvis den luterska, som jag blifvit uppfostrad i. Jag affaller icke, såsom somliga, från mina fäders tro.

— Dina fäder trodde att sol- och månförmörkelser voro hin ondes verk. Tror du det också?

— Inte gör jag det; men samma religion har jag, som de hade.

— Tänk likväl om jag skulle kunna bevisa, att du inte är luteran.

— Det ligger du allt ifrån. Hur skulle det gå till?

— Å jag anställer en liten examen med dig. "Är du med på den?"

— Nej tack! Jag skall in och ha mig en oskyldig knack.

— Han är rädd! Han tror han ska bli kuggad! Han kan inte sin kristendom! ropades nu från alla håll.

— Tro ni det? Nå då är jag med. Låt höra dina samvetsfrågor!

— Jo till att börja med: tror du verkligen, att vi ha *tre gudar*?

— Ja det är klart: fadern, sonen och den helige ande.

— Ha ha ha! skrattade flere af sällskapet. Genast snärjd!

— Att inte hr Valdén vet, att vi ha blott *en* gud, nemligen fadern, rättade fröken Gripenklo. Jesus är ju inte gud, utan endast guds son, och den helige ande är faderns ande, som han utsänder.

— Nya skrattsalfvor och bravorop.

— Min sann stupar icke vår gudfruktiga fröken Gripenklo också i hr Fastbergs fallgrop, utropade fru Jernberg. Så mycket vet då jag, att fadern, sonen och den helige ande blott äro olika namn på samme gud, allt efter hans förnämsta verk.

Ökad jubel.

— Men hvarför kallas han då *tre-enig*? passade hr Valdén på att invända. Hva' sa'? Jag tror visst fru Jernberg nu också sitter fast.

— Ja det blir nog klokast redaktören, den fritänkaren, sjelf utvecklar luterska gudaläran åt er, inföll Ringblom.

— Det tycks verkligen så, svarade Fastberg skrattande. Jo, i gudomen finnas tre personer, men dessa tre äro blott en enda gud.

— Men det är ju obegripligt, inföll fru Jernberg. Hur kan tre vara det samma som ett?

— Man behöfver inte begripa, endast tro, utlät sig fröken Gripenklo.

— Just det! medgaf Ringblom ironiskt. Här var något i er smak. Men hur trodde ni egentligen sjelf nyss? Och är det verkligen möjligt att med öfvertygelse tro det orimliga?

— Det är inte meningen att tro så, svarade Fastberg, Blott luteranen tror med munnen, har han uppfyllt all rättfärdighet. Du, bror Valdén, bekänner väl nu inte mer än *en* gud, fast du nyss trodde på tre? Och fröken Gripenklo förnekar antagligen ej längre Kristi gudom?

— Vi tro naturligtvis hvad vi *ska* tro, förklarade båda.

— Det var snällt! Och för en sådan tro påräkna ni, att gud fader ska ge er saligheten. Men apropå. Hur ska man egentligen förstå *Kristi gudom*, då det i

bibeln tydliggen heter, att Jesus åt och drack, att menniskorna kunde se honom, och att de slutligen togo honom och korsfäste honom? Kan man se en gud och fästa honom på kors?

— Å han blef ju inte gud, förr än han uppstått från de döda, var Valdéns svar.

— Tror du således, att han förvandlades till gud, när han dog? frågade fröken Gripenklo. Nej, vi finna ju af skriften, att gud kan göra sig synlig, om han vill; och gonom att låta sig födas af jungfru Maria antog han synlig och kroppslig gestalt.

— Ni menar således, sade Fastberg, att det var gud som gick här bland menniskorna, och som blef korsfäst.

— Ja visst var det så. Derför dog han inte heller riktigt utan uppstod igen.

— Förträffligt! gäckades Ringblom. Ha vi nu inte de båda renlärige på det hala igen. Luteranismen lär ju, att Jesus äfven under sitt jordelif var både "sann gud och sann menniska". Emellertid synas så'na här dispyter väl behöfvas för att friska upp somligas minne i religionssaker. Ni måtte inte på länge hört presten tala om för er hvad ni tro! Men ta nu och lägg ut en ny fälla åt dem, du Fastberg!

— Ja jag har just *försoningsläran* i beredskap. Är det din fulla mening, Valdén, att gud sände sin son hit till jorden att straffas för menniskornas synder?

— Sa' du de' du! genmälde Valdén med ett segervisshetens småleende. Du anser mig visst kunna nappa på hvad dårskap som helst. Inte lär statskyrkan något så oförnuftigt! Det vore ju alldeles som att enligt fabeln afrätta bagaren i stället för smeden.

— Det vore än värre, instämde fröken Gripenklo. Lika gerna kunde man tänka sig, att jag, i fall jag blefve förolämpad af herr Fastberg, stämde mig sjelf till rätta och lät döma mig till döden.

Naturligtvis, medgaf hr Fastberg; men icke dess mindre är kyrkans lära sådan. "Han blef utgifven till försoning för våra synder", heter det. Och i båda examinandern bekänna den *Waldenströmska villfarelsen* i stället för luteranismen. Hade det varit för två hundra år sedan,

haden I blifvit landsförvista eller brända derfor. Nå, på hvad sätt tro ni er få del af Jesu försoning?

Frkn G. Genom att lefva efter Jesu lära och följa hans föredöme.

Fastb. Misstag! Kyrkan vill inte veta af någon "verkhelighet". "Tron allena gör menniskan salig."

Frkn G. (suckande). Ja, då är det nog rätt.

Fastb. Ansen I, att brödet och vinet i *nattvarden* förvandlas till Kristi lekamen och blod?

Valdén. Ja åtminstone håller jag styft derpå.

Fastb. Då är du ju katolik.

Frkn G. Enligt min åsigt får man Kristi lekamen och blod endast i andlig mätto.

Fastb. "Andlig mätto" är en präktig fras, när man vill smuggla in något obegripligt. Annars är det blott de reformerte, som lära så om *nattvarden*. Luteranen skall erhålla riktigt lekamligt kött och blod, men han får ej tro, att detta åstadkommes genom brödets och vinets förvandling.

Valdén. Kommer det då från himmelen och flyger i munnen på *nattvardsgästerna*?

Ringblom. Min sann hörjar icke sjelfve erkeluteranen att häda!

Fru Jernberg. Det kan man verkligen inte undra på. Vid närmare påseende är ju den här luteranismen ren dårskap.

Fastb. Åtminstone ha luteranerna föga skäl att förhäfva sig öfver fritänkarne. Desse veta hvad de tro, men de fleste luteraner ha inte ens klart för sig hvad luteranism vill säga; de tro sig födas dertill, liksom man födes till svensk. Och skola de göra reda för sin religion, äro de vanligen icke alls luteraner. De obegripliga dogmerna narra dem till allt slags *kätteri*. Ville de tala uppriktigt, skulle de nog närmast befinnas vara fritänkare.

Under de sista yttrandena hade kyrkoherden återkommit och aftagit sina ytterplagg. Han tog nu till orda:

— Det var ett mycket sorgligt kapitel herrskapet gett sig in på. Olärde böra aldrig samtala om religionen. Då passar alltid djefvulen på att kasta tviflets brand in i samtalet. Önskar man någon upplysning, bör man vända sig till sin pastor, men ej sjelf forska.

Frkn G. Det var ett sant ord. Det tycks t. o. m.

som om djefvulen på den korta stund vi här behandlat saken vunnit ett par själar. Har man en själasörjare, som tänker för en, behöfver man sjelf bara tro, så är man säker om saligheten.

Fastb. Men ännu säkrare kunna då presterna vara om att få fortfarande beherska människornas själar och må godt af deras okunnighet och oförstånd.

Månsköpingsnoblessens nationalfest.

Månsköping är visserligen endast en medelstor stad, men den följer godt med sin tid. Den drifver ej obetydlig sillhandel, har flere fabriker och en ganska väl försedd kofferdiffotta.

Arbetarklassen der är talrik och intresserad för dagens frågor samt har börjat organisera sig. Sill-, fotogèn- och guano-aristokratien är så fosterländsk, att den nästan lysar blågul deraf, och en del af medelklassen visar tendenser att bilda svans åt "noblessen".

År 1889 beslöto några Månsköpingsbor att årligen fira den 24 jan. som stadens nationaldag, enär på den dagen året förut de ryktbara reaktionäre Stockholmsrepresentanterna på grund af de lika ryktbara 11 kr. 58 örena af högsta domstolen förklarades vara de rätteligen valda riksdagsmännen för Stockholm. Första gången denna fest firades, hölls festtalet af närmaste ortens länsman hr Revär, som dervid yttrade ungefär följande:

"Mina damer och herrar!

Vi ha så länge i vårt land disputerat, advocerat och letat i almanackan och historien för att konstruera fram en svensk nationaldag, utan att lyckas. Orsaken dertill tror jag är, att man ej tagit tillräcklig hänsyn till svenska folkets nationallynne, till dess rörande vördnad för och lit till de officiella myndigheternas mening. Det ädla svenska folket vill gerna i allting ha ett laga kraftvunnet utslag att stödja sig vid. Så äfven i fråga om en nationaldag. I detta hänseende har nu högsta domstolen — om ock endast indirekt — kommit oss till hjälp genom det utslag den i fjor rörande Stockholmsvalet fälde. Den åstadkom dermed på en gång, hvad som ännu skulle tarfvat årslång agitation att genomföra: den skaffade pluralitet i riksdagen åt dem, som sträfva att draga största möjliga reveny af det fosterländska arbetet; den gaf seger åt

dem, som vilja skydda landet mot fri yttranderätt, reformer och liknande samhällsförderfliga ting, och den blef derigenom en första orsak till att bekämpandet af oppositionen snart nog uppdrogs åt den härför ensamt fullt kompetente, nemligen ordningsmakten. Häriigenom har den 24 januari 1888 kommit att bli en vändpunkt i *vår* historia. Och hvilken glad och äro-rik period är det ej, som dermed inträdd! Finnes någon, som kriticerar de bestående förhållandena eller landets styrelse, så tystar polisen snart munnen på honom. Börjar någon förneka den rena evangeliska läran, så för polisen honom till den rätta, saliggörande tröen igen. Och är det någon arbetskarl, som finner sig missnöjd med sin arbetstid eller aflöning, så förstår länsman att åter göra honom belåten.

Mina damer och herrar! Den 24 jan. är en af de märkligaste dagar i svenska historien, så mycket mer som det är en dag just för *vår* tid. Jag tackar eder för den fina uppfattning, som förmått eder att utvälja just denna dag till Mänsköpings nationaldag! Och jag hoppas att den snart i hela landet skall firas som sådan.

Lefve den 24 januari! Lefve den bestående samhällsordningen!"

Derefter höll stadens kyrkoherde, fridslärens förkunnare, ett föredrag i hvilket han lofprisade svenskarnes blodiga bragder under 30-åriga kriget samt under Karl X Gustafs och Karl XII:s fälttåg.

Slutligen hade stadens högt lysande och patriotiska ordenssällskap "*D. I. M.*", hvilken signatur lär skola betyda "*De Inhemska eller Infödda Mänsarne*", satt sig i spetsen för en särskild, gladare aftonunderhållning, som skulle försiggå på Hôtel Måns.

Ett par af mina vänner, hvilka tillhörde nämnda ordenssällskap, bearbetade mig så ifrigt med uppmaningar att gå med på festen, att jag slutligen lät öfvertala mig dertill. I synnerhet var det ett af deras argument som inverkade på mig, emedan det beredde mig utsigt att tillfredsställa mitt begär att göra studier.

— Du kan tro det blir en gentil tillställning, sade de. Det kommer nästan endast nobless dit.

Nobless! Detta ord, liksom uttrycken "bättre" och "sämre" folk, har alltid misshagat mig, först och främst emedan det hör till klassväsendets terminologi, och dernäst emedan det i sin vanliga användning är falskt, utmärker något annat än ordet verkligen betyder. Ju mindre nobelt, ju mer kälkborgerligt och lumpet ett samhälle är, desto rikare är man der på nobless, hvartill man räk-

nar snart sagdt en hvar, som blott behagar se sin nästa öfver axeln.

— Jaså, det kommer nobless dit? frågade jag. Hvad menar ni egentligen dermed?

— Naturligtvis fint folk, bildadt folk, flere af de förnämste i sta'n.

— Nå vi få väl se då.

Festens dag var inne, och jag begaf mig till Hotel Måns, der den skulle försiggå. Det var egentligen ett s. k. herrekalas det skulle bli, till hvilket inga damer voro inviterade.

Deltagarnes antal uppgick till omkr. 70. De allra fleste voro mig bekanta. Här syntes några kontorister, en del "bättre" handverkare, åtskilliga yngre handelsmän, flere tull-, post- och banktjenstemän, ett fåtal officerare i uniform, ett par apotekare, en häradsskrifvare, stadskassören och stadsfogden, stadens båda tidningsredaktörer, sjelfva stadens borgmästare m. fl.

Tillställningen började med toddy, och der sparades sannerligen inte på konfonium. Åtskilliga personer drucko också med en glupskhet, som om det gäلت att släcka en vulkan. Det fans de, som sade sig ha "lagat till" och tömt sina 4 à 5 dricksglas. Somliga hade för öfrigt — uppgafs det — till princip att vid dylika gemensamhetsfester, då kostnaden delades lika på alla, förtära så mycket de orkade.

Munterheten stod också snart högt i tak; man pratade och skrattade högljudd. Ett och annat hurrarop och indiantjut upphäfdes äfven. Till och med såg man åtskilliga af "bröderna" göra "korstecken" med benen. Den ganska rymliga salen blef alldeles mättad med cigarrök.

Alla rummen vid sidan om den stora salen upptogos nästan genast af små kottierier som spelade höga knack-, whist- och virapartier.

Jag sällade mig än till den ena gruppen, än till den andra. Öfverallt var stämningen festlig och gaf sig luft i ordlekar och anekdoter, oftast af tvetydig, ej sällan af grofkornig och rå beskaffenhet, hvilket dock ej hindrade att de belönades med uppmuntrande skrattsalfvor. Somliga berättade om vilda äfventyr på supgillen, andra om hur de "lurat bönder" och andra åter om sina erfarenheter från bakgrändernas Venustempel. Det skulle nog

knappast bli möjligt att i en gardistkasern få höra mustigare saker än här förtaldes. Deremot var det i stadgarne bestämdt, att på sällskapets samkväm ej finge förekomma dispyter om dagens politiska, religiösa eller sociala frågor, en bestämmelse hvilken allmänt prisades såsom klok och gagnelig. Också undvek sällskapet omsorgsfullt ej blott allt ordande om de nämnda ämnena utan äfven om literatur, konst, vetenskap, uppfinningar o. dyl.

Vid 9-tiden på aftonen serverades supé. Den började med ett väldigt smörgåsbord. Så snart tecken gafs att måltiden kunde börja, uppstod en rusning, som om de närvarande icke fått mat på två dygn. Och de, som lyckades komma först fram till anrättningarna, lade för sig af sina favoriträtter så rikligt, att för de följande icke mycket återstod. Här såg man en, som lagt en half burk hummer på sin assiett; ett par andra herrar tömde i en handvändning hvar sin sardinlåda; och här såg man ännu en annan läckergom sluka en inkokt lax, som om det varit en portion kräm o. s. v. På samma sätt gick det till, när de lagade rätterna kommo in. Några stora karotter med kycklingar och andra dito med sköldpaddstufning tömdes af ett tiotal personer.

Vid somliga bord hörde man under hela tiden ett sörplande, smackande, sugande och flåsande, som påminde om helt andra varelser än gentleman. Allt som oftast anlidades bränvinsglasen, och sällskapets sångkör uppstämde dervid "halfvan går, terzen går, kvarten går" etc.

Såsom en särskild raritet hade till måltiden bestälts sparris. Fem à sex rågade fat med sparris inburos. De förnämste männen i laget, hvilka väl voro de främste förståsigpåarne beträffande denna rätt, skoflade nu först upp åt sig på stora, flata tallrikar, så mycket der kunde få plats; de öfrige följde exemplet och så åt man sparris ej blott med "alla tio" utan äfven så att säga med hela ansigtet.

Vid måltidens slut såg bordet allt annat än aptitligt ut. Här hade några supar bränvin slagits ut, der funnos på duken märken efter anjovisar, som flere gånger blifvit tappade och åter upptagits. Öfverallt hade man spilt sås och tappat kycklingben på bordet. Fläckar efter

smörknifvar syntes här och der o. s. v. Värst var dock att fabrikör Lundsten, som brukade ta väl mycket till bästa, bakom en af kakelugnarne i salen återgaf en del af hvad han förtärt.

Nu dukades kaffebordet och försågs rikligen med punsch och konjak. Man drack, pratade, sjöng, skralade, skrattade och höll tal. Naturligtvis skulle borgmästaren föreslå kungens skål. Det skedde med samma värme, öfvertygelse och inspiration, som då somliga efter slutad måltid knäppa i hop händerna och säga: "pris ske gud för maten!" eller för sig sjelfva räkna: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Han endast yttrade:

— Mina herrar! Fatten edra glas! Det är i främsta rummet vår pligt att egna landets fader vår hyllning. Jag föreslår härmed en skål för Hans Majestät konung Oskar II.

Emellertid höjde man det vanliga antalet hurrarop och drack skålen.

Omedelbart derpå uppstod vid ett af småborden ett oväsen, som allt mer tilltog och öfvergick till ett bedöfvande larm, ur hvilket ett och annat vildt skrik samt svordomar trängde fram. En hastigt tillväxande grupp samlade sig vid nämnda bord och började vältra fram genom salen.

— Ge den dj—n på käften!

— Slå in ögonen på honom!

— Vräk honom på hufvudet ut för trappөн!

— Du skal, fan gale mig, knuses, din Lömmel, som ikke skammer dig at nedvärdige din egen Konge!

Dessa och liknande utrop hördes genom öväsendet.

Hastigt som blixten spred sig bland de närvarande upplysningen, att uppträdet orsakats af att redaktören för den frisinnade tidningen "Mänsköpings Allehanda" hr Sjölund icke druckit för kungen och icke stigit upp, när skålen dracks, utan blifvit sittande. Några af herrarne började först okväda honom och sedan tränga sig in på honom nypa honom, sparka honom för magen, fatta honom om strupen, kasta honom framstupa på golvet och slutligen släpa honom med fötterna före mot dörren. Han gjorde visserligen tappert motstånd, men då enligt gammal besjunget nordmannamanér "en mot tio stälde", var det ej godt för honom att reda sig.

Bland de ifrigaste att bearbeta redaktören voro en dansk spanmålshandlande van Geutzel och två danska arrendatorer der Lurch och Peter Lunz. Alla ropade och skrånade, att hr Sjölund begått högmålsbrott, skymfat sitt fosterland, förnärmat nationen o. s. v. Danskarne voro allra mest förnärmade och hojtade värst för att bereda "Kongen" upprättelse.

Gud vet hur det gått med redaktör Sjölund, om han ej — märkvärdigt nog — bland de här tongifvande haft en personlig vän, handl. Schwartz, som just vid dörren stälde sig i vägen för banditerna och högljudt hotade, att den förste, som ytterligare rörde hr Sjölund, vore dödens man. Detta verkade ögonblickligen att angriparne släppte sitt tag och drogo sig så småningom till baka.

Emellertid jäste det fortfarande i sinnena, och åtskilliga af attentatsmännen fräste och morrade som rofdjuren i ett menageri, då man fråntagit något af dem ett byte, som det i ett obehagadt ögonblick tillegnat sig.

— Men inte var väl hans förseelse så farlig! hörde jag någon anmärka till en ytterst förbittrad grupp, som ifrigt talade om saken.

— Det må nok være, svarade Peter Lunz, men den satan har en gang i sin Avise infört en Artikel om at mine Tienere fått Fedtebröd med Orme i Fedtet.

— Ja, och som han skrifer om rösträtt och yttrandefrihet och arbetarnes arbetstid! utropade fabrikör Tam-bach. Han gör folket alldeles upproriskt. Jo han skulle ha, så han kände det för alltid.

— Kungaskålen gör jag en konst i, förklarade kronofogde Schäfer, men hans tidning undergräver de samhällsbevarande klassernas ställning, och därför unnar jag honom och alla sådana en grundlig tröja stryk.

— Aha, anmärkte jag för mig sjelf, deras rojalism är således ingenting annat än maskeradt personligt hat mot den frisinnade redaktören! Tänk, om det skulle rendera dem hvardera en vasatrissa!

Om en stund kom sjelfva stadsfiskalen och uppmanade redaktör Sjölund och mig att aflägsna oss, ty sinnesstämningen hos åtskilliga festdeltagare var sådan, att han befarade ett allmänt slagsmål, om vi stannade kvar. Ett par personer voro fast beslutne att åstadkomma ett nytt likadant uppträde som det nyss passerade.

Vi gingo naturligtvis i all obemärkthet vår väg, och några ignobla republikaner eller radikaler generade icke längre nobless-samkvämet.

Sjelfva festen fortfor endast till något efter midnatt, men sedan tillstälde en del af deltagarne ett lustigt nachspiel, som varade fram på morgonen. Derunder tilldrogo sig ett par episoder, som under de följande veckorna voro ett intressant samtalsämne inom alla kretsar i Månsköping.

Den ena var, att grosshandlare Fakturins son, vice häradshöfdingen, angreps af tillfälligt delirium och rasade som en vansinnig, slog i ett af smårummen sönder fyra stolar till vedpinnar, öfverföll med hvarjehanda tillhyggen en hvar, som närmade sig honom, kastade en brinnande fotogénlampa in i garderoben, så att en del kläder förstördes och man med möda kunde hindra eldsvåda att uppstå, samt klädde sig sedan spritt naken, och ville i detta skick hoppa ut genom fönstret från andra våningen. Fyra man måste sedan i öfver en timme hålla honom, innan han utmattad insomnade.

Den andra episoden var, att till de öfriges förnjöelse ett nätt slagsmål utkämpades mellan konsul Dussin och d:r Holm, hvilka upprepade gånger kastade hvarandra omkull på golfvet och kringklappade hvarandra så, att de på flere dagar icke för skråmor och blånader kunde visa sig för folk utan måste hålla sig på sina rum.

Öfriga nationalfestfirare skildes i daggryningen i all mosig kärleksfullhet från hvarandra.

Ett par dagar efter festen uttalade jag till redaktör Sjölund min undran öfver det välde handl. Schwartz visade sig ha öfver de rasande bestarne efter kungaskålen.

— Åh den saken är mycket enkel, svarade Sjölund. Enligt hvad Schwartz sjelf påstår, har han rätt stora vexlar och reverser på de ifrigaste af dem.

Det var meningen att våldet mot redaktör Sjölund skulle fått ett extra efterspel inför Månsköpings rådhus-

rätt, men den känbara afbasning, som i hela landets tidningspress bestods våldsmännen, ansåg hr Sjölund vara upprättelse nog.

Spanmålshandlare van Geutzel blef dessutom af allmänheten grundligt afstraffad på det sätt, att nästan all handel gick ifrån honom och han inom ett år måste göra cession.

Förut ha utkommit och fås genom **bokhandeln:**

Om öfverläggningar och beslut,

en hjälpreda för deltagare i möten och sammanträden, af **Axel Svenson**. (N:r 5 af Studentföreningen Verdandis småskrifter). Pris 10 öre.

Är afsedd för alla, som leda eller deltaga i mötesförhandlingar.

Om skolan och folkupplysningen.

Kritik och reformförslag. Af **Axel Svenson**.

Pris 50 öre.

Skolläraren och statskyrkan.

Af **A. Svenson**.

Pris 35 öre.

Storgubbar och småfolk,

samhällskritik i berättelseform, skämtsamma och allvarliga tidsbilder af **Axel Svenson**.

Innehåll: *Hur Kalle Petersson blef räknad bland "bättre folk"*. — *Stadsfullmäktigvalet i Nybrohamn (Ur "Penningväldet")*. — *De forna pojkarne*. — *En samhällsbevarande redaktör*. — *"I närvaro af konungen"*. — *En samhällsspelare*. — *Månsköpings-noblessens nationalfest*. — *Luteraner*.

Sändes portofritt å 25 öre.

Två af de genom annonser och i cirkulär utlofvade berättelserna, nemligen "Han väntade på sitt arf" och "Prosten Nytorp etc." ha på grund af de öfriga berättelsernas längd och det ytterst låga priset måst uteslutas, hvilket ärade rekvisiter behagade ursäktas.

"Vi måste ha allmän rösträtt",

tio föredrag och artiklar

af

AXEL SVENSON.

Pris **25 öre.**

(64 oktav-sidor).

Innehåll:

»Den bestående ordningens» beskaffenhet nödvändiggör en rösträttsreform. — Grundlagsparagrafer att skämmas och att rädas för. — De nio strecken. — »Af frukten känner man trädet». — Röst-rätten och skatterna. — Om politisk mogenhet. — Rösträtten och upplysningen. (Ur "Penningväldet"). — Att klifva öfver »strecket». — En reform i sender. — Låt oss få håll på gårdesgården! — Några uttalanden vid 1893 års riksdag om rösträtten.

Broschyren meddelar talrika *historiska, statistiska och andra uppgifter*, som belysa rösträtten. — Den är afsedd både att vara ett *vapen* i händerna på dem, som redan hylla allmän rösträtt, ett *väckande medel* för de likgiltige och ett medel att *öfvertyga* motståndarne. — De olika afdelningarna lämpa sig väl till att *uppläsa på möten* och *föreningssammanträden*, hvarför den anbefalles åt herrar *ordförande* och dem, som önska *bilda rösträttsföreningar* samt åt *föreningarnas krets män*.

5-

falls

1001851106

